POESIS HEBRAICA PUBLICAE DISPUTATIONI SUBMISSA A P.F. CASIMIRO...

Cosmas Schmalfuss, Casimir Mezger

POESIS HEBRAICA

PUBLICÆ DISPUTATIONI SUBMISSA

A P. F. CASIMIRO MEZGER

ORDINIS EREMIT. S. P. AUGUSTINI

Provinciæ Tyrolo - Salisburgensis Linguarum
Orientalium Candidato

IN ALMA CÆSAREO - REGIA LEOPOLDINA
UNIVERSITATE ŒNIPONTINA

Mense Majo 1765.

EDITIO SECUNDA

Emendata, & notis aucta.

ROMÆ MDCCLXXIV.

EX TYPOGRAPHIA MARCI PALEARINI

Superiorum Facultate.

Contra ignota signa propria, magnum remedium est linguarum cognitio. Et latinæ quidem linguæ homines, quos nunc instruendos suscepimus, duabus aliis ad scripturarum divinarum cognitionem opus habent, hebræa scilicet, & græca, ut ad exemplaria præcedentia recurratur, si quam dubitationem attulerit latinorum Interpretum infinita veritas.

S. P. Aug. l. 2. de Doct. Chr. c. II.

Quibus numeris constent versus Davidis, non scripsi; quia nescio. Certis tamen constare numeris, credo illis, qui eam linguam probe callent.

Idem S. P. Epist. 171. ad Mumerium.

REVERENDISSIMO PATRI MAGISTRO

FRANCISCO XAV. VAZQUEZ

Totius Ord. Eremitarum S. P. Augustini

PRIORI GENERALI

F. Cosmas Schmalfus utriusque Germaniæ, & Poloniæ Assistens ejusdem Ordinis, veram felicitatem.

LIber, quem tuo, PATER REVERENDISSIME, inscribo nomini, mole quidem parvus est, at eruditione, non triviali, refertus. In hoc de Poësi Hebræa, illiusque metro disseritur, quod thema tanto magis novelli authoris commendat studium, quanto majoribus difficultatibus ab eruditissimis Philologiæ Sacræ studiosis noscitur esse circumscriptum.

Non me latet erudito calamo de hoc themate non multis ab hinc annis Clarissi-

mos Viros Franciſcum Harè & Robertum Lovvth inter Anglos, ac noviſsime inter Italos Xaverium Matthæum, & Paſſerum ſcripſiſſe; non tamen inutilem operam me collocaturum exiſtimo, ſi Anglis Italiſque ſociatus Teuto, ſecundis typis, iiſque Romanis, in lucem prodiverit.

Abſit, ut hunc cum illis in comparationem adducere præſumam. Horum enim Opera e magiſtrali, & complurium annorum exercitationibus probe ſubacta fluxerunt penna; hoc heſternæ diei in linguis orientalibus Tyronem ſapit, qui in Academia OEnipontana, novem ab hinc annis, primum ſuis ipſius, ſecundum ſanctiones Cæſareo-Regias, experimentum fecit.

Deſideretur, per me licet, in hoc Hebraicæ Poëſis ſpecimine, profuſa illa & ampla eruditio, quæ tercentum quinquaginta & unam Lovvthianæ Poëſis paginam non minus utiliter, ac jucunde implet; at in illo neque ardens proficiendi ſtudium,

ne-

neque conveniens ætati eruditio, neque claritas & ordo desiderabitur.

Videbis imo, PATER REVERENDISSIME, quiddam aliud in hoc specimine, Tibi nec ingratum, nec injucundum; nempe: promptam, qua Religiosi Filii tui jussa Potestatum exequuntur, voluntatem, justam, qua bene inchoata ad perfectionem deducere satagunt, sedulitatem, & ingens studium, quo tuæ voluntati deferre gestiunt, quæ alia non est, quam major majorque profectus in sacratiori literatura, & virtute.

Non me latuit hæc voluntas tua, imo inter quotidiana zeli tui documenta me latere non potuit. Non me latuit, providum Superiorem ita animo comparatum esse, ut tanto majori solicitudine agitetur, quanto remotiori loco illi consistunt, quos providentia & vigilantia sua circumscribit. Non me latuit illam eruditionem casui facilius obnoxiam credi, & esse, quæ ad paucos se extendit, in paucis desideratur, quotidianum popularem applausum non

captat, ac raro occaſionem invenit, qua in forum educatur.

Atqui hæ ipſæ rationes me ad inſcribendam tuo Nomini alteram hanc Hebraicæ Poëſis editionem impulerunt. Ex hac enim, veluti vivo teſtimonio, Tibi innoteſcet, linguarum orientalium ſtudium Germaniæ Auſtriacæ Auguſtianis cordi eſſe, omni diligentia excoli, e proſa, quæ omnibus Theologiæ Auditoribus communis eſt, ad metrum uſque ab aliquibus extendi.

Præſens eapropter animi mei propoſitum, Pater Reverendissime, pro tua in me benignitate, ut gratum acceptumque habeas, iterum iterumque precor; & ſi donum affectus magnitudine minus ſit, faxit tamen Deus, ut fructus correſpondeant magnitudini ſolicitudinis tuæ; ita enim futurum polliceor, ut quæ Te Authore plantata, Te Promotore irrigata fuerunt, ad juſtam maturitatem perveniant, Filiique tui non ſolum מחיל אל חיל, ſed etiam מדעת אל־דעת conſtanti pede gradiantur.

FR.

FR. FRANCISCUS XAVERIUS VAZQUEZ PERUANUS

Sacræ Theologiæ Magister totius Ordinis FF. Erem. S. P. N. Augustini

PRIOR GENERALIS.

CUM Libellum, cui titulus: *Poesis hebraica &c.* Theologus Ordinis nostri, hebraicæ linguæ peritus, a Nobis deputatus recognoverit, & in lucem novis Typis edi posse probaverit; tenore præsentium, nostrique muneris auctoritate Admodum Reverendo Patri Magistro Fratri Cosmæ Schmalfus utriusque Germaniæ Assistenti facultatem concedimus, ut prædictum libellum Typis mandare possit, servatis tamen servandis juxta decretum Sacrosancti Concilii Tridentini de libris edendis &c.

Datum Romæ in Conventu nostro S. P. Augustini de Urbe die 16. Octobris 1773.

F. FRANCISCUS XAVERIUS VAZQUEZ
GENERALIS

Nostri mun. aff. sigillo.

Mag. F. Jo. Antonius Sartorius
Ord. Secret.

Reg. lib. 21.

ADPROBATIO

AUreum Opusculum Augustæ Vindelicorum nuper editum, cui titulus: *Poesis Hebraica publicæ disputationi submissa a P. F. Casimiro Mezger Ord. Eremitarum S. P. Augustini Provinciæ Tyrolo - Salisburgensis SS. LL. OO. Candidato in Alma Cæsareo - Regia Leopoldina Universitate OEnipontana*: jubente Reverendissimo Patre Thoma Augustino Ricchinio S.P.A. Magistro, summa cum animi voluptate semel iterumque perlegi; tantumque abest, ut in eo perlegendo quidquam invenerim, quod vel præceptis institutisque Fidei Ortodoxæ, vel rectæ morum disciplinæ quoquo modo repugnet; quin potius mihi visum est & sacræ profanæque eruditionis copia refertum, & perutilibus exemplis documentisque abundare, queis divinæ eloquentiæ cultores magis magisque inflammentur in studium Hebraicarum litterarum, ad clariorem intelligentiam, facilioremque Sacri Textus interpretationem tantopere accommodatum. Itaque libellum dignissimum censeo, qui typorum nostrorum ope quam latissime ubique gentium, ac præsertim in Italia, evulgetur. Romæ prid. Idus Octobris 1773.

Vincentius Alexander Constantius
Librorum Hebraicorum in Biblioth. Vat. Scriptor.

REIMPRIMATUR
Si videbitur Reverendissimo P. M. S. P. A.

Franc. M. Cioja Pro - Vicesgerens.

REIMPRIMATUR
Fr. Th. Aug. Ricchinius M. S. P. A. Or. Pr.

PARS

PARS PRIMA

DE NOBILITATE POESEOS HEBRAICÆ

§. I.

LIBRI DIVINI ELOQUENTISSIMI, PRÆSERTIM POETICI.

ADoratur S. Scriptura, & contemnitur. Adorantur mysteria, & præcepta: stylus contemnitur. Tam abjecte sentiunt multi non solum de elocutione, sed etiam de eloquentia Bibliorum, ut ejus humilitatem irrideant, & aspernentur ea, quorum permagnam partem se non assequi, apud se ipsos tacite agnoscunt, & suo captu sublimiora negare non possunt. Atqui scribendi genus in Divinis his Libris inest nobilissimum, & quale deceat Im-

Imperatores ſapientiſſimos, Moyſen, Joſuam, Samuelem; Reges maximos, Davidem, & Salomonem; Prophetas divina luce ac prudentia plenos, Eſaiam, Jeremiam, Ezechielem, Nahum; Viros politicos, regiæ artibus inſtructos, ſummorum regum familiaritate claros, Danielem & Eſdram. Neque dignitate tantum & ſublimitate ſanctus hic Codex eminet, ſed ornatu etiam lectiſſimo, & omni eloquentiæ apparatu abundat, adeo quidem, ut cum peritiſſimis Criticis merito affirmari poſſit, omnes in Bibliis facundiæ elegantias contineri, quæcunque in linguas orientales cadunt. Quod ſi hoc de omnibus Divinis Voluminibus certum eſt, uti eſt: multo maxime in libris poeticis valet, qui & ipſo genere ſuperiores, & omnibus dicendi præſidiis illuſtriores ſunt. Fuit hæc ſupremi Numinis providentia, ut, quoniam diverſæ hominum naturæ ac voluntates diverſis capiuntur, hæ quoque poeſeos deliciæ ad ſalutem ac ſanctitatem præſto eſſent, quæ perniciem alibi afferre hominibus, aut ſolam paſcere vanitatem amant. Qui theatralibus gaudent, Cantica Salomonis veluti theatrum adeant: qui epicis, lyriciſque delectantur, Pſalterium & Jobum habent: qui elegiam poſcunt, in Jeremiæ Threnis ſalubrem triſtitiam invenient. Quibus cordi eſt Ecloga, iis omnes

ruris

ruris opes Amos propheta offeret. Ne fabulas quidem deesse patitur Divinæ Paginæ opulentia, & omnes Epigrammatum sales Regum sapientissimus in Proverbiis gustandos apponit.

§. II.

TRIPLEX ELOQUENTIÆ BIBLICÆ NORMA.

EQuidem in hoc primo Poeseos Hebraicæ vestibulo repræsentatum mihi videtur amplissimum illud, innumerisque omnis generis thesauris refertissimum Mare, ad cujus obtutum cælesti quadam contemplatione absorptus fulgentissimum inter Doctores ornamentum S. Pater Augustinus lib. 12. Conf. cap. 4. in hæc verba erupit: *Mira profunditas eloquiorum tuorum, quorum ecce ante nos superficies blandiens parvulis: sed mira profunditas DEUS meus, mira profunditas, horror est intendere in eam, horror honoris, & tremor amoris.* Ast honor vicit horrorem, amor tremorem. Monitum Christi Jo. 5. v. 39. Ἐρευνᾶτε τὰς γραφάς, *scrutamini scripturas*, palmam tulit, effecitque, ut ad nobilissimum hoc pelagus perscrutandum S. Pater, a prima conversionis suæ ætate, ad decrepitam usque senectutem, relictum a cæteris occupationibus debitis, & S. officii functionibus tempus

pus liberaliter insumeret. Præclarum sane, exemplum est omnibus illis, qui divinis hujusmodi thesauris non solum ditari non desiderant, sed ob vilem, quæ apparet, speciem, seu rudem, ut blaterant, & inelegantem sermonem penitus fastidiunt. Contra quos haud immerito invectus in Prolegom. Script. differt. IV. c. 1. Joannes Hamelæus testatur: *vetus illa, & rancida non impiorum modo, sed complurium, qui ingeniosi videri volunt, querela . . . rudem esse, & inelegantem Scripturæ sermonem*. Iniquum hoc præjudicium ut frangatur, ablegemus oportet hos nefarios, injuriososque ad lectionem extremi libri de Doctrina Christiana, cap. 6. ubi Magnus Ecclesiæ Doctor Augustinus contra eos sic loquitur: *Quæstio hæc apud me ipsum, & apud eos, qui mecum, quod dico, sentiunt, facillime solvitur; nam ubi eos intelligo, non solum nihil sapientius, verum etiam nihil eloquentius videri potest, & audeo dicere, omnes qui recte intelligunt, quod illi loquuntur, simul intelligere, eos non aliter loqui debuisse*. His S. Patris verbis quid clarius, quid efficacius esse possit, non video. Innumerorum nihilominus auctoritate & rationum pondere declarare, ac eis ostendere valemus, quam injuste, & quam debilibus armis ceu Xerxis catenis divinum hoc mare frustra lacessere, & debellare conentur. Locuturus de la-

latentibus ſub divino Codice pretioſiſſimis theſauris, vel ejus nobilitate & præſtantia, præcipue ago de S. Librorum ſermone ligato, quo eloquentia humana potiſſimum hodierna adhuc die gloriari ſolet, quo rite pertractato nobilitas Poeſis Hebraicæ ſponte ſua apparebit, & facile etiam judicium de cæteris S. Eloquiorum libris formandum erit. Non pugnabo hic auctoritate, non cum Gregorio Nazianzeno orat. 9. Davidem *ſumme grandiloquum* nominabo, non Eſaiam, cæteroſque debitis Patrum, aliorumque Auctorum elogiis cumulatos producam; ſed rationibus ac rebus ipſis pugnabo, & hanc Poeſeos Hebraicæ cauſam ad normam triplicem exigam, ad quam univerſa revocari videtur poſſe. Primum enim de ſtyli ratione diſſeram: deinde locos aliquot inſignes proferam: poſtremo prophetas; poetaſque noſtros cum Græcis, Romaniſque comparabo. Styli decora laudem, loci illuſtres ſplendorem, victoria de tam inſignibus æmulis palmam Divinæ Paginæ conciliabunt.

§. III.

§. III.

ORNAMENTA STYLI IN POESI HEBRAICA, ET CUR IN VULGATA MINUS APPAREANT.

OCcupanda vero mihi eſt in ipſo limine illorum opinio, qui de Hebraicis elegantiis judicare ſe poſſe ex latina interpretatione putant: in quo a veritate longiſſime abſunt. Quod enim pleriſque libris in alienam linguam translatis contingit, ut archetypi venuſtatem in multis non aſſequantur: id in Canonicis Vol. eo magis contingere neceſſe fuit, quo longius ab orientalium ſtylo conſuetudo latini ſermonis diſſidet, quodque reverentiæ dederunt interpretes, ne in phraſi & nexu longius a fonte diſcederent, etſi obſcuriorem hoc modo fieri orationem non ignorarent. *Satiabor*, inquit Vulgata Pſ. 19. v. ult. *cum apparuerit gloria tua*. Plenus quidem ſucco & medulla ſenſus, ſed hebraico longe inferior: בהקיץ תמונתך q. d. ſe aliquando ad ſimilitudinem DEI experrectum iri. Qui ſenſus eſt adeo ſublimis, ut jam in lege veteri myſterium illud altiſſimum prænunciet, quod 1. Joann. 3. v. 2. conſignatum eſt: *οἴδαμεν δὲ ὅτι ἐὰν φανερωθῇ, ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα· ὅτι ὀψόμεθα αὐτὸν καθώς ἐςι. Scimus,*

mus, quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum, sicuti est. Quam sublime hoc de nobis, tam grande illud de DEO est: הוא צוה ונבראו *Ipse mandavit, & creata sunt*. Ps. 148. v. 5. Simillima vox illi Mosaicæ in vestibulo Geneseos: *Dixitque DEUS, fiat lux: & facta est lux*. Genes. cap. 1. vers. 3.

ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור.

Quod merito inter prima sui ὕψους exempla positum est a Dionysio Longino, veri DEI ignaro, sed critico præstantissimo *de sublimi dicendi genere*, cui mirum est refragari potuisse Danielem Huetium, & nostra quoque ætate nonnullos asseclas in suas partes trahere. Quis Latinorum tanta felicitate de Æthiopia illam celeritatem exprimet, quanta David in hebraico cecinit Psal. juxta ordinem Hebræorum 68. v. 32. juxta Vulgatam 67.

כוש תריץ ידיו לאלהים

idest: *Æthiopia celeriter exhibebit, celeriter pretendet, faciet currere prompte offerens munera manuum suarum Deo*. Nostrum vero *Æthiopia præveniet manus ejus DEO*, tam obscurum est, ut sine commentario etiam ab ingenioso homine non intelligatur. Metaphoræ Theographorum plurimæ in eo latent, quas latinus interpres non eruit. Ps. 7. v. 11. מגני על אלהים

sim-

ſimpliciter verſum eſt, *adjutorium meum a Domino*, omiſſo clypeo. Et fere מגן militarem ſuam Metaphoram apud nos amittit. Sic & illæ tranſlationes e militia ſumptæ:

הנה מלאך יהוה סביב ליראיו

ecce Angelus Domini caſtrametatur circa timentes eum:

בך ארץ גדוד ובשם אלהנו נדגל

in te occurram turmæ (hoſtium) & in nomine Dei noſtri vexillum erigemus.

Hæ inquam tranſlationes, apud nos exarmatæ ſunt, dictumque tantum: Pſal. 34. v. 8. Edit. Heb. *Immittet Angelus Domini in circuitu timentium eum*. Pſ. 38. v. 7. *In te eripiar a tentatione*. Pſ. 18. v. 30. *In nomine DEI noſtri magnificabimur* (*). Pſ. 19. 6. Nos Pſ. 20. v. 10. habemus, *conturbabit eos*; Hebræi יבלעם *abſorbebit eos*. Nos Pſ. 39. v. 6. *Menſurabiles poſuiſti dies meos*; Hebræi טפחות *palmos* ſeu palmares (**), unius palmi menſuram non excedentes, menſuræ breviſſimæ dies: quem locum recentiſſimus aſceta inſigni falſitate ſic exponit: Judex Divinus accurate, & ad arithmeticæ calculos dinumerabit vitæ noſtræ dies, & rationem ſingulorum repoſcet. Nos Pſ. 31. v. 18. *deducantur in infernum*; Hebræi, *conticeſcent in ſe-*

* Interpres legiſſe videtur. נגדל loco נדגל

** Hinc Symmachus: ὡς σπιθαμάς.

ſepulcro ידמו לשאול Nos Pſ. 33. v. 11. legimus *divites*; Hebræi, כפירים leones, nimirum potentiſſimos prædatores. Viciſſim in linguis primævis aliquando clarius ponitur vocabulum proprium, ubi Vulgata tranſlationem uſurpat. Exemplo ſit Pſ. 31 v. 16. *In manibus tuis ſortes meæ*: ubi in hebraicis עתתי, & chaldaicis, arabicis, & æthiopicis, pro ſortibus leguntur *tempora*.

Sæpiſſime etiam ambiguitas impedit, ne latinus lector verum ſtyli poetici guſtum percipiat, imo ne locum ipſum intelligat. Quis Latinorum divinaverit, per verbum mentiri כחש Pſ. 17. v. 46. ſignificari ſervitutem? quia nimirum ſervi, vel ut placeant heris, vel ut ſe excuſent, mentiri ſolent. Pſalmo tamen 81 v. 16. probabilius eſt accipi debere ſenſu proprio: *Inimici Domini mentiti ſunt ei*, משנאי יהוה יכחשו לו (*). Ex ſola latinitate dignoſci nequit, an activo ſenſu, an paſſivo dictum ſit, *vincas, cum judicaris.* Pſ. 50. v. 6. neque Pſ. 59. v. 12., an in verbis, *nequando obliviſcantur populi mei* pronomen perſonale ſit, an poſſeſſivum; ſeu an ſui oblivionem, an legis ac juſtitiæ Divinæ David recuſet; neque Pſ. 42. v. 2. quænam exemplaria ſint ſequenda, illane, quæ habent *DEUM fortem vivum*, an quæ *DEUM*

 fon-

(*) *Ad litteram: Oſores Dei.*

fontem vivum, præſertim cum cervus præcedat, fontes aquarum deſiderans; neque deſint interpretes, fabellam pro hiſtoria narrantes, cervum devorato ſerpente mirifice ſitire. Plerique conjungunt verba illa ex Epithalamio *ſpecie tua & pulcritudine tua intende, proſpere procede, & regna*, & ſpeciem ac pulcritudinem ſponſi intelligunt, cum tamen ſit gladii: quod ex hebraico liquet. Ex eodem Epithalamio Theologi quidam Chriſti divinitatem confirmare nituntur, quod dicatur: *unxit te, DEUS, DEUS tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis*: ſic enim diſtinguunt, primum DEUS vocativo caſu accipientes. Atqui nominativus eſt, tum in hebraico, quia ſine ה hic neceſſario; tum apud LXX, ὁ Θεὸς, ὁ Θεός σȣ. Illud etiam Eſajæ 38. v. 10. Aſcetam noſtræ ætatis, virum alioquin doctiſſimum, ſed linguarum expertem fefellit, *vadam ad portas inferi*, quod de meditatione æternorum apud inferos ſuppliciorum exponit. Atqui Rex piiſſimus Ezechias ſuum בשערי שאול non de pœnis æternis, ſed de ſepulcro effatus eſt, in quod a lethali morbo propediem inferendus erat, niſi divina bonitas ſingulari auxilio interceſſiſſet. Plures alii errant, cum verba Pſalmi 15. v. 4. *multiplicatæ ſunt infirmitates eorum, poſtea acceleraverunt*, ſenſu litterali ad res adverſas trahunt, per quas hu-

humanus animus ad DEI cultum, majoremque profectum compellitur. Verus sensus in תרגום Chaldaico proditur: *Multiplicant idola sua*, per quod sensus hebraici עצבותם clare determinatur. Neque tunc plenum sacri textus vigorem perspicere e latinitate possumus, cum in ea, quod sæpe fit, hebraicum *Piel* dissimulatur. *Præcipita Domine*, Ps. 54. v. 10. in hebraico est בַּלַּע i. e. non quomodocunque absorbere, sed alte submergere, & usque in profundum mare; de mari enim locum hunc loqui, ostendit græcum καταπόντισον LXX. Interpretum. Ob idem Dagesch Pielicum verosimilius est, contra, quam plerique Hebraizantium existiment, verbum דִּבֵּר habere semper sensum intensum: cum enim דָּבַר in Kal. simpliciter *loqui* significet, par est in Piel incrementum accedere sensui: firmiter asseveravit, sancte promisit, severe præcepit. Addamus illud ex Annæ Cantico, quam multa quam paucis complectens! *DEUS scientiarum Dominus est, & ipsi præparantur cogitationes*. I. Reg. 2. v. 3. ubi neque de humanis scientiis sermo est in priori commate, neque in posteriori de consiliis hominum, sed de divinis. Patefaciunt hunc sensum non modo LXX., sed etiam Chaldæus; quorum illi ajunt: *DEUS præparans consilia sua*, Chaldæus vero: *DEUS super omne factum suum*

extendens judicium. Longiſſime autem a veritate abeunt, qui ſenſu negativo ſic interpretantur: *Non perficiuntur cogitationes hominum*, videlicet abnuente DEO. Grandibus hujuſmodi ſententiis, & orationis luminibus plena ſunt Scripturarum volumina, pleni Prophetæ, plenus Jobi & Pſalmorum liber, plena Salomonis Proverbia; imo & illi Salomonis Pſalmi, quos non hebraicos, ſed græcos e tenebris in lucem protulit Andreas Schottus, & Joannes Ludovicus de la Cerda cum ſuis Adverſariis ſacris, & Commentario in Tertulliani librum de pallio, Edit. Lugd. 1626. juris publici fecit. Illorum pariter meminit Joannes Euſebius Nierembergius de Origine S. Scripturæ l. 9. c. 37. & 39., ubi bonam eorum partem græce ac latine recitat. Verum hi Pſalmi Salomonis nomine inſcripti, deficientibus argumentis ſolidis, inter apocryphos collocandi ſunt.

§. IV.

LOCI INSIGNES POETICI, AC PRIMUM E PSALTERIO.

SED jam a ſententiis ſingulis ad locos aliquot longiores veniamus, non quaſi hi ſoli ſint, ſed quia omnes afferri non poſſunt. Mox ipſos Poe-

Poetarum principes Homerum, & Virgilium appello, an quid ſublimius de fabuloſis Deorum ſuorum imaginibus unquam fingere potuerint, quod Pſaltes Regius non illuſtrius, ac verius de ſumma DEI Majeſtate locutus eſt Pſal. 29. ſecundum ordinem Hebræum, fulmima vocem ejus nominans.

קול יהוה על המים אל הכבוד הרעים

Vox Domini ſuper aquas, Deus Majeſtatis intonuit.

קול יהוה שבר ארזים וישבר יהוה את ארזי הלבנון
Vox Domini confringentis cedros, & confringet Dominus cedros Libani.

קול יהוה יחולל אילות
Vox Domini præparantis cervos (cervas ad partum adigentis) *& revelabit condenſa*, id eſt: DEUS eſt, qui potentiam ſuam oſtendit ad excitandum in hominum animis non magis timorem, quam amorem; vox Domini vi fulminum diſperſis denſiſſimis arboribus ſylvarum intima patefacit, cujus Majeſtas in diluvio habitat ſeu apparet. Tranſeo a Pſalmo hebraice 29. ad Pſalmum hebr. 18 & propono ſublimem illam, & admirabilem hypotypoſin, ubi DEUS a Davide in auxilium vocatus, illud contra hoſtes fideliſſime præſtitit.

Integram in carmen latinum transtulit Poeta non ignobilis, & suo sæculo laudatissimus, Georgius Buchananus in Paraphrasi Poetica Psalmorum Edit. Antvverp. 1565.

Protinus a vultu Domini conterrita tellus
Intremuit, montesque cava compage soluta
Nutarunt, penitusque imis fremuere cavernis.
Fumeus afflatu de naribus æstus anhelo
Undabat. Rapidæ contorto vortice flammæ
Ore fluunt, vivaque animant attacta favilla.
Utque suum Dominum terræ demittat in orbem,
Leniter inclinat jussum fastigia cœlum:
Succedunt pedibus fuscæ caliginis umbræ.
Ille vehens curru volucri, cui flammeus ales
Lora tenens, levibus ventorum adremigat alis,
Se circum furvo nebularum involvit amictu,
Prætenditque cavis piceas in nubibus undas.
Acribus ex oculis vibratæ spicula flammæ
Discutiunt tristes claro fulgore tenebras.
Inde ruit crepitans lapidosæ grandinis imber,
Discursantque vagæ sinuosa volumina flammæ.

At vero ut sancto sermone silentia rupit,
Protinus horrifico tonitru cœlum omne remugit,
Grandinis & crebra tellus crepitante procella
Pulsa sonat, ruptisque micant e nubibus ignes:
Flammiferæq; volant magnum per inane sagittæ,

Ful-

Fulguraq; ingeminant: laticum concussa lacunas
Pandit hians tellus, & fontibus ora relaxat;
Succutiturque pavens, & fundamenta revelat,
Et reserat chaos; æterni sic vox tonat oris,
Sic formidandæ grave spiritus infremit iræ.

Ille salutiferam porrexit ab æthere dextram,
Et me de rapidis pereuntem sustulit undis.
Hostibus eripuit validis, & acerba potentum
In me odia elusit: cum me studiosa nocendi
Temporibus duris cœca fraus arte petebat,
Auxilium tulit, & rebus patefecit in arctis
Latum iter, electumq; a morte reduxit amicum.

§. V.

SENECTUS EX ECCLESIASTE. EQUUS EX JOBO; ALIAQUE CANTICA.

LUbet huic conjungere aliam ex c. 12. v. 1. Ecclesiastæ, ubi *Senium* artificiosis coloribus adumbratum est.

וזכר את בוראיך בימי בחרותיך

Memento Creatoris tui in die juventutis tuæ, antequam tenebrescat sol & lumen, & luna, & stellæ, & revertantur nubes post pluviam, i. e. caligantes oculi lumen percipere non poterunt, distillationes alias aliis sequentibus. *Sol & lumen*

Hendiadys eſt, figura hebraica: qualis & Geneſ. 1. v. 14., & Matth. 24. v. 31. *Quando commovebuntur cuſtodes domus*; manus & brachia trement. *& nutabunt viri fortiſſimi*; vacillabunt pedes. *& otioſæ erunt molentes in minuto numero*; dentes pauci, iique hebetes. *& tenebreſcent videntes per foramina*; oculi aciem amittent. *& claudent oſtia* ſenſuum *in platea*, in facie & circa illam; *in humilitate vocis molentis*, dum vox erit tenuis, & debito adjumento dentium carens. *& conſurgent ad vocem volucris*, ad galli cantum fugiet ſomnus: *& obſurdeſcent omnes filiæ carminis*, aures, quæ carminibus paſci ſolent, officio ægre fungentur: *excelſa quoque timebunt, & formidabunt in via*, timebunt ardua ſcandere, & in via plana quoque formidabunt: *florebit amygdalus*, caput ambientes cani ſpeciem amygdali præſeferent: *impinguabitur locuſta*, intumeſcet venter, locuſta dictus, eo quod hæc animans tota venter ſit: *& diſſipabitur capparis*, appetentia cibi & voluptatis elangueſcet: *quoniam ibit homo in domum æternitatis ſuæ, & circuibunt in platea plangentes*, amici & funeris aſſeclæ. *antequam rumpatur funiculus argenteus*; antequam ſpina dorſi candida, & ejus medulla candidiſſima, corpus firmare deſinat: *& recurrat vitta aurea*: meninges, ſeu panniculi pretioſiſſimi cerebrum ubique

que circumdantes, eo fatiſcente ac recedente corrugabuntur: *& conteratur hydria*, vaſa ſanguinem vehentia, *ſuper fontem*, jecur; *& confringatur rota ſuper ciſternam*; deficiet caput, quod ſpiritus vitales e cordis ciſterna haurit. *& revertatur pulvis in terram ſuam, unde erat, & ſpiritus redeat ad DEUM, qui dedit illum.* Præclaram hanc effigiem in latinos verſus tranſfudit ad teneræ juventutis inſtitutionem R.P. le Brun, cujus locum adducere operæ pretium eſſe duxi.

In primis venerare DEUM, florente juventa
Dum potes, ante tuam, quam mille incommoda vitam
Obſideant, quam decrepito tibi tarda ſenectus
Adrepat, morbuſque ſequax, & turba malorum
Cætera, queis miſeræ languet pars ultima vitæ:
Ante ſenex oculo quam caligante tueri,
Quam lux deficere aſtrorum, palleſcere Phœbus
Incipiat, vel luna hebeti nigreſcere vultu,
Et rerum obducat ſpecies pronubilus aer.
Quæ tibi tum vires, oculis cum denſior humor
Confluet in nubes, vel reſtagnabit in imbrem
Aſſiduum, & claro pro ſole crepuſcula cernes?
Coſtarum quando ſeries, tutata penates
Pectoris internos, laxa compage dehiſcet:
Cum poſito imperio cor princeps, aulicus hepar
Purpureus, cordiſque duo, ſplen, pulmo, miniſtri
Deficient, pigriſque ruet cuſtodibus aula;

Aut

Aut ubi rarescent vacuo prœsepia dente;
Nudaque deformi maxilla educet hiatu
Calvæ instar rictum; & captiva foramine nullo
Pupula, vix tenues in sole videbit aperto
Scintillas; dentisque sono gingiva negato,
Sanguifico sensim defecta calore fatiscet:
Alitis ad cantum quando jam nocte peracta,
Nixibus invitis lecto constricta tenaci
Membra gemens tolles, citharæ cum flebile carmen
Auris inaccessæ disrupta audire negabunt
Tympana, cum voces mussabis ob ore, nec aure
Accipies: quando refugis ad culmina plantis
Aeger anhelabis: primo cum calle viator
Languidus hærebis: tenuem si forte senili
Repseris in clivum baculo, tum vertice summo
Aut Pindi aut Tauri planta titubante propinquum
Horrebis lapsum: velut albet amygdalus horto
Candida, sic albo canescent fronte capilli.
An flectes ad templa pedes, ad sidera palmas,
Cum fugiet pondus minimæ portare locustæ
Aegra manus? cum qui levior saliente locusta
Prata pererrabas, vix internodia læsi
Inflectes femoris? vix capparis ulla palato,
Vix gelidis sapiet prurigo extincta medullis?
Tum domus æternos habitanda locatur in annos
Ultima, & alternas invertere nescia sortes.
Omnibus illa patet venientibus obvia, cuivis
Clausa regressuro foribusque tenacibus arcet

A re-

A reditu populos, immortalique ferarum
Mole catenatus, duroque in vecte laborat,
Nec frangi metuens æterno adamante rigeſcit.
Inde redux ſuperas nequidquam evadere ad auras,
Deſertoſque focos, notumque reviſere limen
Credideris; nulla eſt lucis poſt fata fruendæ,
Sive relictorum ſpes poſthuma nulla bonorum.
Præſcia tum triſtem lacrymoſis vocibus urbem
Flebilis implebit, ferali & compita leſſo.
Sic tibi deliciis prior hæc ſit cura, colendi
Numinis integritas, & non violabile mentis
Obſequium: prius exhauſtis quam ſpina medullis,
Quæ limbo dorſum, medioſque interſecat artus,
Haud aliter longo, quam corda argentea ductu,
Flectat humo gravidum prono curvamine corpus,
Vel quæ divinum, tanquam aurea theca, cerebrum
Involvit, vinclis pereat membrana ſolutis:
Vel fragilis lapſu, lapidoſo fontis in ore
Hydria fracta ruat, raptaſque ſororibus undis
Reddat aquas, verſoque ſitu mutabilis axis
Lympharum ſolitos rota perfida deneget hauſtus.
Ante etiam, terræ ſibi quam cognata reviſat
Viſcera, vitali matris condendus in alvo
Pulvis, & acceptæ repetens cunabula vitæ
Spiritus, uno auctore DEO cæleſtibus ortus
Seminibus, ſæpe exilium indignatus, olympo
Reddatur patrio, quem ſpe conſcendit inani
Fixus humi, cæcaque inter caligine merſus.

Plus

Plus desideranti apponam hypotyposin tertiam ex Hussitarum principe & poeta nobilissimo Jobo, cujus artem poeticam doctissimus & amplissimus Calmetus sic extollit: *Sane Poesin hac uberiorem, & elegantiis, varietatibus, atque ornamentis magis refertam apud Veteres invenire non erit*. Descriptum ab illo equum tanti fecerunt etiam profani artifices, ut ejus satiari laudibus haud posse videantur. Trillerus Medicinæ Professor, Poeta germanicus, solis argumentis utilibus ubique operam navare solitus, versibus patriis hebraicum prototypon æmulatus est. Multo ante illum, multoque felicius id latinis Musis commisit Franc. Vavassor *in Metaphrasi sua Poetica* in Jobum ita canens:

Robur equo forti num tu robustius addes?
Num magis hinnitu geminato e faucibus altis,
Terribilem facies? num subsultare docebis
In numerum, gressusque pares glomerare locustis?
Gloria vero ingens utraque ab nare pavores
Exspirare novos. Hujus fodit ungula terram,
Exultatque animis audax, itque obvius hosti
Armato, temnitque metus, ferroque resistit.
Illum supra equitis pharetra instrepet & levis hasta
Vibrabit, clypeusque. Solum fervetque, fremitque
Effodiens, nec signa tubæ, curatve receptus.
Quin avida postquam aure bibit; vah, reddit acuto

Exsi-

Exsiliens hinnitu, & longe præscius ante
Occupat adventum belli, ac jam præcipit hostem
Naribus, hortatusq; ducum, fremitusq; sequentum.

Quanta æstimatione digna est ignea hæc & vivida imago? Generosus hic equus *fervens & fremens sorbet terram*

ברעש ורגז יגמא ארץ

terram pede effodiens, ac morsu eruens, *nec reputat tubæ sonoræ clangorem*

ולא יאמין כי קול שופר

non expavescit tubam ad prælium vocantem, nec revocantem ex eo audit. *Ubi audierit buccinam, dicit: Vah!*

בדי שפר יאמר האח

hinnitu cupiditatem, & audaciam prodit. *Procul odoratur bellum, exhortationem ducum, ululatum exercitus:*

ומרחוק יריח מלחמה רעם שרים ותרועה

c. 39. v. 24. &c. Non minor est sublimitas per totum illum librum, non in iis tantum, quæ Jobus loquitur, sed etiam quæ maligni ejus amici objiciunt: in his tamen amicorum dictis, etsi splendida omnia, & multa vera sunt, nihil de

de fide eſt, ne illa quidem Eliphazi ſententia: *Apprehendit ſapientes in aſtutia eorum* Job. 5. v. 13.

לכד חכמים בערמם

Lauream Davidi, apud Georg. Fabricium *Poetarum omnium* Principi, nemo hominum demet, dum præter aſſignatos affectus, tam perſpicue & diſtincte adumbratos, ſano oculo perluſtrare contenderit luctum ex Saulis & Jonathæ morte conceptum 2. Reg. 1. Mirum ſane, quod Sauli etſi infenſiſſimo hoſti, tantum laudis tribuit; & ejus filium Jonatham, præcipuum dignitatis ac regni æmulum, tam tenero poſt mortem quoque amore complectitur: *frater mi Jonatha decore nimis, & amabilis ſuper amorem mulierum*. v. 26. Quod utinam & Europæi Poetæ hujus ſæculi ſæpius perpenderent, qui *ſuper amorem mulierum* nihil neque norunt, neque tractant.

Inter fulgentiſſima Poeſeos divinæ paginæ decora haud vulgarem locum obtinet triumphale illud Canticum Deboræ, per omnia figurarum genera exultantis, & Siſaræ necem melius, quam in ipſa hiſtoria repræſentantis. Cui annectendum erit alterum ejuſdem ſpeciminis, ac fortitudinis plane inauditæ a ſæculis, nempe illud Judithæ Victricis Chaldaice ſcriptum, ex qua lingua Judithæ librum ſe

con-

convertisse in sua præfatione S. Hieronymus testatur; in quo carmine filii Titanis fabulosi tam non obstant characteri, & sanctitati Judithæ, quam veritatem non lædunt ejusdem heroidis cum Chaldæis, eorumque duce Holoferne sermones.

§. VI.

Παραλλήλα Græcorum.

SUpersedendum jam erit, postquam tot diversas & ad vivum expressas imagines poeticas ex divino Codice perspeximus, ut nihil amplius dubitationis de nobilitate & præstantia ejusdem Poeseos relinquatur, supersedendum erit, inquam, ubi tertium addiderimus, & post ornamenta styli, locosque nobilissimos, magna Poeseos nomina, extra S. Scripturam quæsita, in comparationem duxerimus. Libenter hanc quoque conditionem assumo, & selectissimis Poetarum, Græcis, Latinisque, elegantias nostrorum poetice illustratas oppono.

Græcorum Poetarum Principibus Orpheo, Homero, Pindaro, Oppiano gloriaris; & quidem in primis Oppiano, scriptore vere aureo, cui pro singulis versibus singuli nummi aurei repensi leguntur, in Halieuticis L. 5. Balænam his coloribus depingente: v. 210.

....

. . . . . . Φαιήσκεν ὑπ' οἴδμασι πᾶσαν ἀϋτμὴν
Κευθομένην Βορέαο δυσαέος αὐλίζεσθαι·
Τόσσον ἀναθμαίνει λάβρον μένος. ἀμφὶ δὲ πυκναὶ
Δίναις οἰδαλέῃσιν ἑλισσόμεναι στροφάλιγγες
Οἴδματα κοιλαίνουσι δυσαμένοιο πόροιο.

Diceres sub fluctibus universum flatum
Latentem Boreæ tumultuosi commorari.
Tanta respirat valida vis. Circum vero crebri
Vorticibus tumidis volutati flexus
Fluctus cavant dissiliente semita.

Conrad. Rittershusius Edit. Lugd. Batav. 1597. Præstantius esse censeo, quod Princeps Poeticus Jobus canit de Leviathane seu Balæna c.41. v. 11. *de ore ejus lampades procedunt sicut tadæ ignis accensæ*,

מפיו לפידים יהלכו כידודי אש יתמלטו

cum nempe vehementi anhelitu aquam ante se impellit, quæ magno impetu sparsa similis videtur sternutamento per ipsam humoris collisionem lucenti. Sensu ergo metaphorico lampades dicuntur. *De naribus ejus procedit fumus sicut ollæ succensæ & ferventis*, v. 12.

מנחיריו יצא עשן כדוד נפוח ואגמן׃

ha-

halitum e naribus, & aquam violenter proflat. v. 13. *halitus ejus prunas ardere facit.*

נפשו גחלים תלהט

quia halitus tam fortis eſt, ut e carbonibus flammam eliciat. v. 21. *quaſi ſtipulam aeſtimabit malleum, & ridebit vibrantem haſtam.*

בקש נחשבו תותח וישחק לרעש כידון

ſcilicet: ob ingens robur ſuum. v. 22. *ſub ipſo erunt radii ſolis, & ſternet ſibi aurum quaſi lutum.*

תחתיו חדודי חרש ירפד חרוץ עלי טיט

ſolis radios excuſſa expulſaque in altum aqua obtegit, ut ex obliquo videri nequeant, & aurum, aliaſque merces pretioſiſſimas everſis navibus quaſi lutum in mari diſpergit. v. 23. *ferveſcere faciet quaſi ollam profundum mare, & ponet, quaſi cum unguenta bulliunt.*

ירתיח כסיר מצולה ים ישים כמרקחה׃

anhelitu nempe & motu ſuo. v. 24. *Poſt eum lucebit ſemita, aeſtimabit abyſſum quaſi ſeneſcentem.*

אחריו יאיר נתיב יחשב תהום לשיבה׃

percuſſione excitati fluctus ceu iris micant, & incaneſcunt.

Orphei antiquiſſimi carmina oppone, in

ſuis Hymnis Phœbum alloquentis, ex quo ipſe Homerus primos ſuæ Iliadis verſus, teſtante S. Juſtino Martyre, & Orphei verſus recitante, furari non ſibi ſcrupulo duxit. Sic ad Phœbum ingenioſus ille in Hymnis Hym. ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ *θυμίαμα μάνναν*. v. 8. & 9.

Δήλι' ἄναξ πανδερκὲς, ἔχων φαεσίμβροτον ὄμμα,
Χρυσοκόμα, καθαρὰς φήμας χρησμὺς τ' ἀναφαίνων

Appollini ſuffimen manna.
Delie Rex, qui illuſtrem aciem huc partiris & illuc
Auricome integra præcepta atque oracula fatans
Curante Eſchenbachio Typ. *Trajecti* ad Rhenum 1689.

Explicari autem vix poteſt, quanto magnificentius Dàvid de DEO vero Pſ. hebr. 19. v. 5. Vulg 18. v. 6. *In ſole poſuit tabernaculum ſuum, & ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo, exultavit ut gigas ad currendam viam &c.*

לשמש שם אהל בהם

a ſummo cœlo egreſſio ejus, & occurſus ejus uſque ad ſummum ejus, nec eſt qui ſe abſcondat a calore ejus. Ex hoc loco, uti ex pluribus aliis, ſufficienter

ter

ter percipere, & adnotare licet, sæpius in divinis Libris Vulgatæ latere Hypallagen, solius ope latinitatis non deprehendendam; linguæ proin primævæ subsidio opus erit. Vulgata hic dicit: in sole posuit tabernaculum suum. fons hebraicus habet: soli posuit tabernaculum suum.

Nec multum me sollicitum reddit, quod tanti æstimatur in Græcorum Lyricorum Principe Pindaro, Odem octavam Pythiorum sic ordiente:

Φιλόφρον Ησυχία δικᾶς
Ω μεγιςόπολις
Θυγάτερ. &c.

Quod Nicolaus Sudorius in Edit. Oxoniensi e Theatro Sheldoniano an. 1697. ita vertit:

Blanda mente tranquillitas, justitiæ,
O urbes peramplificans
Filia.

Et ad imitationem Horatii Edit. Paris 1582.

Pax, quæ sola potes œnopiæ manus
Unire, & gladios condere civicos;
Pax legis placidæ filia amabilis,
Custos nobilium pervigil urbium.

Etsi profundæ hæ sint veritates, tam paucis verbis comprehensæ, Tranquillitatem esse Justi-

ſtitiæ filiam, & per eam fieri urbes potentiſſimas. Longe tamen altius ſe erigit Pſaltes noſter Pſ. ord. Heb. 85. v. 11. *Juſtitia & pax oſculata ſunt.*

צדק ושלם נשקו

v. 12. *Veritas de terra orta eſt, & juſtitia de cœlo proſpexit.*

אמת מארץ תצמח (germinavit) וצדק משמים נשקף׃

v. 13. *Etenim Dominus dabit benignitatem, & terra noſtra dabit fructum ſuum.*

גם יהוה יתן הטוב וארצנו תתן יבולה׃

v. 14. *Juſtitia ante eum ambulabit, & ponet in via greſſus ſuos.*

צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו׃

Achillem ultimum admoves, græcæ gentis immortale nomen Heroicorum Principem Homerum, maxime ubi poeſi ſua adumbrat Hectorem Iliad. O, L. 15. quem cum marinis fluctibus in bello comparat. v. 618.

. . . . ἠΰτε πέτρη
Ἠλίβατος, μεγάλη, πολιῆς ἁλὸς ἐγγὺς ἐοῦσα·
Ἥ τε μένει λιγέων ἀνέμων λαιψηρὰ κέλευθα.
Κύματά τε τροφόεντα, τά τε προσερεύγεται αὐτῇ.

ve-

. . . . *veluti petra*
Excelsa, magna, canum mare prope existens,
Quæ sustinet stridulorum ventorum celeres incursiones.
Undasque ingentes, quæ eructant in ipsam.

Huic ex adverso oppono Epinicium Davidis II. Sam. 22. v. 34.
Coæquans pedes meos cervis, & super excelsa statuens me.

משוה רגליו כאילות ועל־במתי יעמידני׃

v. 35. *Docens manus meas ad prælium, & componens quasi arcum æreum brachia mea.*

מלמד ידי למלחמה ונחת קשת נחושה זרעתי׃

v. 36. *Et dedisti mihi clypeum salutis tuæ.*

ותתן לי מגן ישעך

Hæc paucis mutatis absque ullo sensus discrimine habentur Ps hebr. 18. Scaliger hoc loco libenter victoriam nobis tribuit præ Homero,qui salse more suo in Poetica dicit, nec injuria: *Pessimo consilio Græcos comparat saxo, qui sunt multi; Hectorem vero fluctibus, qui est unus.* Ut Heroem suum adumbret, mari utitur elemento violentissimo & insuperabili: nihilominus Hector succumbit, & a Græcis fugatur. Aliter

David, dum ſe comparat cum animali timido & fugaci, attamen DEI ope liber ac victor evadit. DEUS eſt rupes altiſſima, non Græci: *ſuper excelſa mea ſtatuens me*. DEUS Davidi celeritatem tribuit, DEUS manus ejus ad prælium docet, & brachium ei ut arcum æreum corroborat, & clypeum ſalutis porrigit: quæ omnia græco in mentem non venerunt.

§. VII.

Παραλλήλα ROMANORUM.

HIS pro nobilitate Poeſeos hebraicæ perſpectis, poſt græcos, Poetarum Principes Latinos audiamus, oportet. Ovidius de Diis quanto graviora cecinit, tanto digniora ſunt, quæ de DEO noſtro S. Poeſis Hebraica. Ille L.1. Metamorphoſeos de Jove ait:

Ergo ubi marmoreo Superi ſedere receſſu,
Celſior ipſe loco, ſceptroque innixus eburno,
Terrificam capitis concuſſit terque, quaterque
Cæſariem, cum qua terram, mare, ſidera movit.

Majore pompa & certa veritate Pſaltes David de DEO ſic canit. Pſ.103. v.32. hebraice Pſ.104. v. 32.

המביט לארץ ותרעד יגע בהרים ויעשנו׃

Qui respicit terram, & facit eam tremere: qui tangit montes & fumigant, nimirum fulmine incensi. Non est opus Davidi cæsarie illa terrifica, quam terque quaterque Jupiter concutiat: unus aspectus vero DEO sufficit, ut terra contremiscat, moveaturque, ac fauces suas ad glutiendos impios adaperiat.

Ut ab Jove ad templum Didonis gradum promoveam, illud Heroicorum omnium facile dux Virgilius ad summam magnificentiam ita describit l. I. Aeneidos:

Ærea cui gradibus surgebant limina, nexæque
Ære trabes: foribus cardo stridebat ahenis.

Non dicam in Salomonis templo plus auri fuisse, quam æris in Virgiliano, illud duntaxat e Psalmis adduco, Psal. 48. 10.

דמינו אלהים חסדך בקרב היכלך׃

Suscepimus, DEUS, misericordiam tuam in medio templi tui, dignus hic templi character, non metalli opulentia, sed DEI misericordia est, æs & argentum oculos allicit, & sæpe magis in profano spectaculo fulget; ut misericordiam suscipiamus, in templum vocamur. Ornatus

templum decet, quia ſedes ſummi DEI; & profana tantum vox eſt: *in templo quid facit aurum?* ſed nequaquam auri vel æris prima laus poni a prudenti Poeta debet, omiſſo eo fructu, qui in Dei domicilio præcipuus eſt. Sed nimirum qualis Dea Juno, tale templum Didonis: qualis DEUS noſter, tale in Pſalmo ejus templum.

Idem Princeps ſuperatur a Pſalte in laudato illo, & ab omnibus Criticis vehementer æſtimato loco, ubi Æneid. L. 3. cantat:

Et campos, ubi Troja fuit.

At Pſaltes: *Vidi impium ſuperexaltum, & elevatum ſicut cedros Libani; & tranſivi, & ecce non erat, & quæſivi eum, & non eſt inventus locus ejus.*

ראיתי רשע עריץ ומתערה כאורח רענן:
ויעבר והנה איננו ואבקשהו ולא נמצא:

Pſal. hebr. 37. v. 35. & 36. Æneas Virgilianus Trojam requirit, ſed everſam: ejus loco invenit nudum ſolum, *& campos ubi Troja fuit.* Pſaltes impios altius adhuc collocat, quam omnia Trojæ mænia ac turres; *ſicut cedros Libani*; arbores ſemper virentes, nec corruptioni obnoxias. *Tranſivi*; non poſt decem annos; tranſivi, & puncto temporis potens ille, &

ex-

excelſus DEI hoſtis periit: *& ecce non erat.* Apud Virgilium certe locus ſupereſt, ubi Troja fuit; ego autem jam nihil invenio, ne veſtigium quidem; nam, ut Vulgata cum 70. Interpretibus ſupplet, ne locum quidem impii videre eſt.

Ingenioſam diſtinctionem ejuſdem Maronis, ubi Æneid. L.6. extremo duas Somni portas deſcribit, non poſſum non laudare.

Sunt geminæ Somni portæ: quarum altera fertur
Cornea, qua veris facilis datur exitus umbris:
Altera candenti perfecta nitens elephanto,
Sed falſa ad cælum mittunt inſomnia Manes.

Ex porta altera verum prodit, ex altera falſum: per *corneam* indicari oculos Mythologi aſſerunt, quibus quod videmus, & præſentes intuemur, compertum, certumque habemus: *eburneam* vero aures eſſe affirmant, quod ea, quæ ſola auditione accepimus, falſitatis periculo ſemper laborent, & plerumque nos ex parte ſaltem decipiant. Verum tum præſtantia ac nobilitate, tum utilitate & morum doctrina longiſſime eminent portæ illæ Pſalterii, Pſal. 9. v. 14. & 15. Edit. Heb.

מרוממי משערי מות׃ למען אספרה כל־תהלתיך בשערי בת ציון׃

Qui

Qui exaltas me de portis mortis, ut annuntiem omnes laudationes tuas in portis Filiæ Sion.

Qui eripis me de moriendi periculis, & omnia tua beneficia ad Hierosolymæ portas (ubi maximi concursus hominum ob judiciorum celebritatem contingere solent) te laudabo, laudabo inquam, o! ut omnes te laudent. Cognoscunt quidem multi beneficia, sed ubi laus? quidam illa cognoscere nolunt, ne te laudare debeant. Latens vero sub poetico colore ingenium sic Origenes perspicacissimus in lucem protrahit: Mortis portæ sunt peccata, quæ ad exitium æternum perducunt: portæ Jerusalem sunt virtutes, per quas cælum intramus: exaltat nos DEUS a portis mortis ad portas filiæ Sion, dum a peccatis quidem liberat, virtutibus autem præditos facit. Quid ad has portas corneæ illæ, & eburneæ?

Inclytus Poeta Horatius, quam sublimiter alias, tam submisse cogitat de se, suoque corpore, ingerens in sua Poetica, olim nos, & omnia nostra morti in prædam tradendos.

Debemus morti nos, nostraque.

Acutissimi hujus viri judicio tam miserabiles essemus, quotquot homines nascimur, ut cujuslibet trunci instar in nihilum recide-

re-

remus. Altiora vero ſapere de nobis, noſtroque corpore, ac humanis membris ſingulis Propheta Regius docet, optime gnarus, non modo animos noſtros cælo inferendos, & ibidem regnaturos; ſed etiam oſſa ſingula, & corpus in minutiſſimum pulverem contritum, poſt communem reſtitutionem cæleſti ac ſemper duratura gloria in divino domicilio circumdatum iri. Pſal. hebr. 34. v. 21.

שמר כל עצמותיו אחת מהנה לא נשברה׃

Cuſtodit Dominus, omnia oſſa eorum, unum ex his non conteretur.

Saltem in præſtantiſſima ſua allegoria, inquis, ubi ſub navis nomine Marcum Brutum hortatur Flaccus, a bello civili ut deſiſtat, neminem unquam videbit majorem. Navim ibi exhibet nudatam remigio, Africo ſauciam, funibus egentem, laceratis velis; originem ex ſylva pontica, & genus ac nomen inutile, & pictam fruſtra puppim, nil prodeſſe ſignificat. Facile tamen & Navis hujus oblivisceris, quando audies Pſalten Poeticum Aſaphum, dum DEUM hortatur egregia plane allegoria, ut Vineæ ſuæ ſuccurrat. Deſtructam maceriem, rapinas prætereuntium, aprum de ſylva irruentem, vaſtatum ſolum, imminens exitium oſtentat. Pſal. 79. *Vineam de Ægypto tranſtuliſti: eje-*

ejecisti gentes, & plantasti eam: dux itineris fuisti in conspectu ejus, & implevit terram: operuit montes umbra ejus, & arbusta ejus cedros DEI: extendit palmites suos usque ad mare, & usque ad flumen propagines ejus. Poetæ Romani, inquam, facile oblivisceris, si DEUM vineæ Satorem, & defensorem, DEUM itineris ducem, & veluti colonum perpenderis; si palmites a flumine Euphrate usque ad mare mediterraneum protensos animo videris, spectaculo omnem prorsus oculorum aciem excedente; si umbram ipsam montes operientem, & cedros DEI, i. e. altissimas sub umbra hac latentes contemplatus fueris. Putes, illa ficta esse, hæc viva. Multo etiam infirmior est Horatii clausula:

Nuper sollicitum quæ mihi tædium,
Nunc desiderium, curaque non levis,
Interfusa nitentes
Vites æquor Cycladas.

Asaphus enimvero non ad nitentes Cycladas convertitur, sed curam multo graviorem suscipit, exclamatque: *DEUS virtutum* (i. e. exercituum) *convertere, respice de cælo: & vide, & visita vineam istam: & perfice eam, quam plantavit dextra tua; & super filium hominis* (Messiam nempe) *quem confirmasti tibi.*
qui

qui duo verſiculi plus affectus continent ſoli, quam tota Ode Horatiana, imo quam multæ aliæ, quidquid verborum impendant, aut quibuſcunque coloribus pericula depingant.

Ovidius neque huic loco comparandus, neque alteri, qui ſequitur, dum L. 1. Triſt. Eleg. 2. ingentem maris tempeſtatem, navigantibus mortem illaturam, ita deſcribit.

Me miſerum! quanti montes volvuntur aquarum!
Jam jam tacturos ſidera ſumma putes.
Quantæ diducto ſubſidunt æquore valles!
Jam jam tacturas tartara nigra putes.

Neque priori loco, neque verbis Pſal. 106. v. 25. & ſq. comparari debet; in quo Pſaltes omiſſo hoc luſu inquit: *Exaltati ſunt fluctus ejus*: hebr. 107. תרוממ גליו *aſcendunt uſque ad cælos, & deſcendunt uſque ad abyſſos: anima eorum in malis tabeſcebat. Turbati ſunt, & moti ſunt ſicut ebrius, & omnis ſapientia eorum devorata eſt.* quibus minime par eſt Ovidianum illud l. d.

Rector in incerto eſt, nec quid fugiatque, petatve,
Invenit: ambiguis ars ſtupet ipſa malis.

Naſonis dira imprecatio ſeu Elegia in Ibin pa-

pariter tantæ excellentiæ non eſt, ut Poeſi Davidis Pſal. 108. prævaleat, quamvis omnia maledicta, & ſiniſtros eventus agglomeret, quoſcunque fabuloſum Poetarum armamentarium ſuppeditarat: quæ poſtquam copioſi commentarii face (aliter enim intelligi nequeunt) ſenſim illuſtraverimus, Pſalmum noſtrum legamus, & intuebimur, quid inter adumbrata & vera, iracunda & juſta, ficta & ſolida interſit. Ovidiana lectoris animum inanem & frigidum deſtituunt; Davidica excitant, & horrore concutiunt, æſtuque cæleſti contra inimicum Davidis & Meſſiæ implent. De diris ad lenia, de adverſis ad proſpera, de triſtibus & ærumnoſis ad jucunda nos ducat iter, & pro ſpecimine ultimo poetico ſerviant Ovidii carmina, queis auream ætatem delineavit in ſua Metamorph. quæ nobis optemus.

Flumina jam lactis, jam flumina nectaris ibant,
Flavaque de viridi ſtillabant ilice mella.

Hæc nobis, inquam, optemus ſæcula, imo multo feliciora olim in terra illa promiſſa, quæ lacte & melle manans merito appellatur. Sed & in hoc loco Ovidius ſe victum confiteri cogitur in conſideratione præſtantiſſimi carminis, quod Moyſes cecinit Deuter. 32. v. 13. &c.

&c וירכבהו על במותי ארץ

Constituit eum super excelsam terram, ut comederet fructus agrorum, ut sugeret mel de petra, oleumque de saxo durissimo .... cum medulla tritici, & sanguinem uvæ biberet meracissimum. Flumina nectaris & flumina mellis sunt bella somnia: mel de petra vere suxit populus, sive cum in Palæstina apes invenit in saxorum foraminibus nidificantes, sive cum in desertis aqua erupit e petra, sitienti populo melle dulcior visa, & oleo omni liquidior. Solidiora autem poetico illo nectare sunt medulla tritici, & fructus agrorum, & sanguis uvæ meræ, quæ ad vitam sustentandam, viresque confirmandas, non ad umbras spargendas, a diviniore Poesi formata sunt. De nobilitate ergo, & præstantia poeticæ dictionis, neminem jam reperire esse censeo, qui non consideratis his paucis (plura adducere amata brevitas dissuadet) hanc cæteris Poetarum Principibus lubens anteposuerit. Metra, ais, desunt, sicque nulla prorsus comparatio, nulla aurium delectatio, nulla persuasio, nullus motus. Eja animum accommoda benevolum, & ab omnibus, qualibuscunque demum sinistris opinionibus evacuatum. An Metra sint in divinis Libris, hoc ipsum secunda hæc Pars de ipsa Poeseos hebraicæ natura agens perquiret.

PARS SECUNDA

DE NATURA POESEOS HEBRAICÆ

§. VIII.

AN CERTA METRA IN HEBRAICIS BIBLIORUM CARMINIBUS FUERINT.

AD nodum hunc juxta plerorumque ſententiam indiſſolubilem apte ſolvendum, non cultro ſecandum, neminem S. Hieronymo aptiorem invenero, qui cum in lingua ſacra inter natos hebrææ gentis Doctores plurium annorum ſtudium collocaſſet, ejuſdem pariter Doctor ad noſtram, totiuſque Eccleſiæ utilitatem eventu ſane feliciſſimo poſt innumeros labores evaſit. Hic, ne veluti impetu quodam rapi, & per incogitantiam aliquid eloqui videatur, pluribus in locis ad rem noſtram de Poeſi hebraica divinorum eloquiorum metris conſtricta mentionem ingerit. Clare in ejus Epiſtola 103. de hac ita legitur: *David Simonides noſter, Pindarus, & Alcæus, Flaccus quoque, Catullus, & Serenus lyra perſonat*. Davidi metro carenti parum apte S. Doctor lyram tribueret, factaque compa-

pa-

paratio cum Græcis & Romanis Poetis, quid aliud esset, quam *Symphonia discors* (Horat. in Poet.)? De Jobo autem perspicue Stridoniensis l. d.: *prosa incipit, versu labitur, pedestri sermone finitur*. Aliud testimonium reddit alia operum suorum parte, nempe in caput ultimum Epist. ad Titum, Poeticorum librorum codicis divini mentionem faciens: *qui apud Hebræos versu compositi sunt*. Quod ipsum se solo sufficeret, etsi brevissimum, ut nemini hominum de mente S. Hieronymi dubitare fas sit. Verum accedit & alterum argumentum ejusdem epist. 117. ubi de Prophetis loquens monet, eos non esse versu scriptos: non ergo Hebræorum Poesin in elatiore quodam stylo, uti hodie multi, constituit: hæc enim styli sublimitas cui unquam Prophetarum defuit? sed præter hoc excelsum loquendi genus etiam versus requirit, versum Prophetis defuisse affirmat. (*) Multo adhuc clariora sunt, illa,

 quæ

(*) Robertus Lowth in sua Sacra Poesi Hebr. Prælect. 18. & seq. Edit. Oxon. 1753. affirmat scripta Prophetarum pleraque esse Poetica & metrica, suamque assertionem probat ex consimili cum libris aliis metricis dialecto, stylo, & Poetica constructione, atque plurimis exemplis e Scriptis Prophetarum confirmat. Fortasse tempore S. Hieronymi scientia & traditio de versibus Biblicis tantopere jam intercidit, ut posterior apud Hebræos, quorum magisterio S. Hieronymus in lingua Hebræa profecit, ad solos, quos commemorat, libros & capita restringeretur. Clarum quoque fore existimo, S. Doctorem in Præf. ad Chronicon Eusebii, non ex sua sententia, sed ex au-

quæ Doctor maximus Præfatione in Eusebii Chronicon scripsit . *Quid Psalterio canorius ? quod in morem nostri Flacci , græcique Pindari nunc jambico currit , nunc alcaico personat , nunc sapphico tumet , nunc semipede* (pentametra fors intelligit , in quorum cæsuris duo semipedes extant) *ingreditur ? quid Deuteronomii , & Esaiæ cantico pulchrius ? quid Salomone gravius ? quid perfectius Jobo , quæ omnia hexametris , & pentametris versibus , ut Josephus & Origenes scribunt , apud suos composita decurrunt* . Nec minus liquida sunt , quæ in Epist. 115. ad Paulam urbicam in hunc modum commemorat , de Psal. 110. & seq. (Hebr. 111. & (**) seq.) ac de Psal. 118. & 144. hebr. 119. & 145. ita scribens : *in prioribus Psalmis singulis litteris singu-*

authoritate Josephi & Origenis scribere , nec Poesi Sacræ quidpiam decessurum , etiamsi versibus , qui Græcis Latinisque correspondeant , careret , dummodo in S. Codice alia veri nominis metra fuerint .

(**) Psalmum 111. Edit. Heb. velut normalem Harius in Proleg. Psal. pag. 2. Edit. Londin. An. 1736. assumit , eumque ita disponit:

אורה יהוה בכל־לבב
בסוד ישרים ועדה
גדלים מעשי יהוה
דרשים בכל־חפציהם

legendo loco Jehova *Javoh* . Ex hujus Psalmi observatione efformat pag. 37. & sequentibus certos Canones pro metris Hebræorum, quos tamen Robertus Lowth in brevi confutatione metricæ Harianæ , quæ suo de sacra Poesi Hebr. operi subjungitur , ex hoc ipso Psalmo ejusque dispositione refellit .

gulos versiculos, qui trimetro Jambico constant, esse subnexos; inferiores vero tetrametro Jambico constare, sicut & Deuteronomii canticum scriptum est. In 118. Psalmo singulis litteris singuli versus deputantur. Ibidem S. Doctor: *Habes & in lamentationibus Jeremiæ quatuor alphabeta, e quibus duo prima quasi sapphico metro scripta sunt, quia tres versiculos, qui sibi connexi sunt, & ab una tantum littera incipiunt, heroici comma includit. Tertium vero Alphabetum trimetro scriptum est. Et a ternis litteris, sed eisdem, terni versus incipiunt. Quartum Alphabetum simile est primo & secundo. Proverbia Salomonis extremum claudit Alphabetum, quod tetrametro Jambico supputatur, ab eo loco, in quo ait: Mulierem fortem quis inveniet?* Ex quo Hieronymi loco animadvertere obiter licet, universe carmina alphabetica, seu acrostichidas in hebraico scripturarum canone esse novem, quatuor in Threnis, unum ad calcem Proverbiorum, rursus quatuor in Psalmis: inter quos occasione Psalmorum

Psalmus 114. v. 13. verba illa habet: *Fidelis Dominus in omnibus verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis.* Quæ in hebraico desunt; manifeste tamen ostendi possunt aliquando scripta fuisse: quemadmodum Græci, Arabes, Æthiopes ea nobiscum legunt. Neque vero nobis

eſt opus eorum auctoritate, cum argumentum ſolum ἀκροστιχίδος causam evincat. Contra vero tres illi verſiculi, qui Pſal. 13. inter verſum tertium & quartum in Vulgata leguntur, ab hebraicis, chaldaicis, & ſyriacis exemplaribus abſunt, nec apud LXX. habentur; extant tamen in codicibus arabicis, æthiopicis, ægyptiacis, & quibuſdam græcis. Antiquitatis etiam auctoritas ſuffragatur, cum ante Hieronymi, & Auguſtini tempora locum hunc obtinuerint. Nos quamvis loco non ſuo poſitos hos tres verſiculos fateamur, aſſerimus tamen non ideo Vulgatam reprehendi poſſe.

Sed jam rurſus de prioribus audiamus denuo S. Hieronymum Præfatione in Jobum Epiſt. 113. *A principio itaque voluminis uſque ad verba Job, in quibus ait: Pereat dies, in qua natus ſum, & nox, in qua dictum eſt: conceptus eſt homo; uſque ad eum locum, ubi ante finem voluminis ſcriptum eſt: Idcirco ipſe me reprehendo, & ago pœnitentiam in favilla & cinere, hexametri verſus ſunt dactylo, ſpondæoque currentes, & propter linguæ idioma crebro recipientes & alios pedes non earundem ſyllabarum, ſed eorundem temporum. Interdum quoque Rhythmus ipſe dulcis, & tinnulus fertur numeris lege ſolutis: quod metrici magis, quam ſimplex Lector, intelligunt. A ſupradicto autem verſu uſque in finem libri, parvum*

vum comma, quod remanet, prosa oratione contexitur. Quod si cui videtur incredulum, metra videlicet esse apud Hebraeos, & in morem nostri Flacci, graecique Pindari, & Alcaei, & Sapphus, vel Psalterium, vel Lamentationes Jeremiae, vel omnia ferme scripturarum Cantica comprehendi: legat Philonem, Josephum, Origenem, Caesariensem Eusebium: & eorum testimonio me verum dicere comprobabit. Quid loco isto luculentius vel optari, vel fingi possit? omne genus roboris, quo confirmari res queat, unus hic locus complectitur. Figit limites: designat metrum: distinguit pedes ipsos, & nominat; separat pedes alios per licentiam linguæ propriam adoptatos, videlicet anapæstos, & amphibraches: excipit strophas, seu *παρεκβάσεις πινδαρικάς*, quæ, ut ipse Horatius monuit, *numeris* feruntur *lege solutis*: præsagit incredulos: testes adhibet: ad Græcorum doctissimos, ad Hebræos ipsos nominatim provocat: denique imperitam superbiam, & impudentem pertinaciam configit & jugulat. Siquid addi post talia S. Hieronymi testimonia debet, addamus Magnum P. Augustinum, qui operum volumine secundo Epist. 131. ad Memorium Episcopum ita scribit: sibi quidem non constare, quibus numeris versus Davidici consistant, *certis tamen eos*

 con-

conſtare numeris illis teſtantibus , qui eam linguam probe callent .

Poſt Hieronymi tempora in metrum Biblicum nemo operoſius inquiſivit . Imo exiſtimo , nec quempiam in Africa S. P. Auguſtini ævo , nec Auguſtinum ipſum cognoſcendi metri Biblici , illiuſque dimenſionum ſtudio vacaſſe ; quoniam S. P. Auguſtinus, iis ipſis Authoribus, e quibus verſus hebræos certis numeris conſtare accepit , certam etiam & determinatam numerorum dimenſionem diſcere potuiſſet , ſi notitiam hanc ſua attentione dignam judicaſſet . E vetuſtioribus Scriptoribus præter Joſephum , Origenem,Euſebium,& Hieronymum vix alium reperies , qui præter metrum Biblicum , etiam paradigmatis metri recordaretur . Theodoretus in Cant. cap. 1. v. 1. ſolum aſſerit : *Beatus David carmina compoſuit* ; & nil aliud. Verſuum quoque meminit Iſidor. Hiſpalen. Orig. c. 18. Canticum Deuteronomii verſibus heroicis ſcriptum fuiſſe refert . Horum mentionem facit Franciſcus Gomarus in lyra Davidis , Edit. Lug. 1637. ille inquam Gomarus , qui in textu Sacro totam Græcæ Poeſeos elegantiam & œconomiam deprehendiſſe ſibi videbatur. Poſterioribus ſæculis omnem prorſus metri ſpeciem a ſacris Bibliis arcere adniſus fuit Joſephus Scali-

ger

ger in ſuis ad Euſebii Chronicon animadverſionibus, ubi ait: *Ut in Hebraico, Syriaco, Arabico, & Abyſſino idiomate ulla metri ſpecies concipi poſſit, nemo efficere poteſt: quia id natura ſermonis non patitur*. Dicit; an probat etiam? nullo verbo. Eccur natura ſermonis non patitur? carebatne vocalibus? male interrogo. Dicendum fuit, an ulla lingua omnino vocalibus carere poſſit? quodſi vocales habuit, ſine quibus lingua in ore hominis eſſe nequit; vel fuere vocales illæ diſparis quantitatis, vel omnes ejuſdem? ſi diſparis, conſtabat longis & brevibus, e quarum ſtata varietate metrum omne naſcitur; ſi paris, fuit ergo ſimilis ſermoni hodierno Gallorum, & Italorum, qui quantitatem in lingua ſua reperiri negant, metra tamen ſua nominant, & verſus certis pedibus diſtinctos quotidie in templis ac theatris cum aurium voluptate percipiunt, ac diſtinguunt. Nullam metri ſpeciem concipi poſſe in hebraicis, de ſuo fortaſſis animo non eſt mentitus; aliorum autem animi id perfacile poſſunt, & explicatiſſima metrorum ſchemata per ſuos pedes ſingillatim diſtincta in oculis ac manibus omnium ſunt.

Nec defuere orthodoxi, qui ſenſim in eandem opinionem concederent, inter quos vel antiquiſſimus, vel certe ex antiquiſſimis;

Augustinus Steuchus Eugubinus, qui de hebraico carmine disserens, nulla in eo tempora, sed numerum duntaxat observari ait: quin tamen contra auctoritatem clarissimorum, & antiquissimorum virorum sufficientibus argumentis pugnet. (*)

Ejusdem cum Scaligero, & Steucho sententiæ doctissimus, & amplissimus Calmetus ad initium Exodi in sua dissertatione de poesi Vet. Hebr. scripsit: *Neque heroicum carmen apud Hebræos extat, neque jambicum, aliaque genera, sed simile quiddam, quale barbari diversis ritibus canunt*. Comparat ergo vir hic amplissimus Davidem, Jobum, Jeremiam, cæterosque S Antiquitatis Heroes barbaris canentibus, vel potius effutientibus, quidquid in buccam venit Argumenta sententiæ suæ invicti esse roboris autumat; unde affirmare non dubitavit, siquis ejus dissertationem de Poesi Vet. Hebr. diligenter evolverit, certe paris cum eo senten-

(*) Gilbertus Genebrardus apud Joannem Quinquarboreum in Instit. linguæ Hebr. Edit. Paris. 1621. p. 210. ne quidem Eugubino concedit carmina hebraica in rythmum desinere. Josephum Scaligerum & Augustinum Steuchum secutus fuit Ludovicus Capellus, qui Gomari & Meibomii sententiam data opera impugnavit. Joannes Clericus in Diss. gallice scripta A. 1688. totam Poesis biblicæ rationem in versibus similiter desinentibus constituit. At Joannes Georgius Abichtius in arte distincte legendi & interpretandi scripturam Veteris Testamenti Typ. Lipsien. An. 1710. p. 265. hæc ipsa similiter desinentia, non studio sed casui in lingua rythmorum felicissima, qualis Hebræa est, adscribit.

tentiæ futurum . Sed retrahimur auctoritate doctissimorum Hebræorum , partim supra nominatorum, partim notissimi & per editos in duodecim linguarum generibus libros Georgii Mayr (*) aliorumque , qui non solum Poesin hebraicam ex natura sua impossibilem non agnoscunt, verum etiam diversorum metrorum versus assignant , versus in hemistichia , hemistichia in pedes , pedes in syllabas resolvunt , integramque metricæ compositionis structuram præscribunt . Sed ne absque ratione sufficienti recedere a sententia altera , alteram amplecti sine inspectis causis videamur , afferre oportet argumenta Calmetiana , queis lectorem omnem in suam perduci sententiam opinatur .

1. Argumentum affert ex naturali Poesi , quam arte carentem Job , aliique Prophetæ , & Patriarchæ non nulli prodiderunt : *Hæc scilicet omnia stylum referunt Poeticum , & Veteris hujus naturalis Poesis æternum monumentum manent .* Respondeo . An autem naturalis hæc Poesis metro vincta fuerit , necne , hoc ipsum in quæstione est , nec asseri debet , sed probari .

2. Apud Diogenem Laertium , Athenæum, & Cle-

(*) Georgius Mayr ab illis , qui variorum metrorum versus assignant , versus in hemistichia etc. resolvunt , omnino discerni debet. Is enim in Instit. linguæ Heb. Edit. Lugdun. A. 1622. p. 362. & 363. existimat , operam perdere illum , qui rationem biblici carminis assequi niteretur ,

& Clementem Alexandrinum extant vestigia, quæ ostendunt, apud Græcos usitata fuisse carmina quædam metro omnino carentia: ergo Hebræi carebant metro. R. Neg. Cons.

3. Idem est gustus Poeseos in Davide, Esaia, & Jeremia, qui in Moyse; hoc fieri non potuisset, si certum metrum servassent: ergo certum metrum non servarunt. Probatur minor. Capi non potest, quomodo idem metrum per mille annorum spatium inviolatum maneat. Resp. Nego minorem. Ad probationem N. illatum. Capi potest ab omnibus illis, qui metrum Homeri per annos bis mille sexcentos durare apud nos vident, & disticha, ac lyrica scribunt, metro duobus annorum millibus antiquiore.

4. Carmina arabica & syriaca multis sæculis sunt posteriora Moyse: ergo Hebræi metro carebant. R. Neg. Cons.

5. Si Moyses & Prophetæ certos pedes servassent, fuissent hi a linguarum peritis deprehensi, & ab auctoribus in carminum suorum fronte adscripti: atqui nec sunt a peritis deprehensi, neque ab auctoribus in carminum suorum fronte adscripti: ergo certos pedes non servarunt. R. Philo, Josephus, Origenes, Eusebius, Hieronymus, & alii illorum temporum hebraicæ periti hos pedes & agnoverunt, & nominarunt.

runt. Auctores vero Poematum nec apud Græcos, nec apud Romanos scalam pedum in carminum vestibulo collocant; quod ne nunc quidem, nisi ad usum tironum, fieri solet.

6. Poesis metrica tam coacta est & affectata, ut nihil nisi ampullis plenum ab ea prodire possit: Psalmi, & cætera Bibliorum carmina ampullis plena non sunt: ergo Poesi metrica non sunt adstricta. R. N. M. & carmina omnia suo nomine digna ex omnibus sæculis & gentibus oppono.

7. Multa carmina Hebræorum fuerunt extemporalia, quædam etiam a fæminis cantata: ergo metrum non habuere. R. N. C.

8. Si metra apud Hebræos antiquos viguissent, etiam Prosodia ab illis scripta extaret: nulla extat: ergo metra tum non viguere. R. N. Maj. Retorqueo argumentum in græcis & romanis metris.

9. Hieronymus & reliqui Veteres tantum sunt intelligendi de dictione poetica, vividis loquendi modis, figuris patheticis, & toto scribendi genere ultra vulgarem, & quotidianum stylum elato. R. Nolo repetere argumenta S. Doctoris Hieronymi, in quibus tum pedes, tum versus sunt clarissime expressi: his firmissime innixus non curo, quid cum suis asseclis obtendat Jos. Scaliger: malo enim aliquando, ubi

ubi de ſermone hebræo agitur, plus deferre Joſepho Hebræo, quam Joſepho Batavo. Hoc tamen adverſariis, uti commune humanitatis jus exigit, admittere debeo, ſi dixerint ſe carmen in hebraicis invenire non potuiſſe, ut eorum confeſſioni lubens & ego ſuffrager: at, ſi contendunt nunquam a quoquam reperiri id potuiſſe, plus a nobis petunt, quam vel rei veritas, vel ipſorum merita patiantur. Quæſierint, nec repererint. Non eſt meum pronunciare, qua ratione quæſierint: illud certum eſt, ſi in valle quæſieris, quod in monte ſitum eſt, te non reperturum. At illi quæſiere idem, & quia ſuo loco quæſiere, etiam invenere. Certe inventum a ſe diſtincte & ſerio teſtantur. Illiberale profecto videri poteſt, non jam rationem negare, quod ſemper diſputantibus licuit; ſed teſtimonium rejicere, & viros doctos, honoratos, ſanctos, mendacii inſimulare. Meum quidem eſſet, ut ad finiendam propediem diſceptationem ex S. Scriptura verſus exhiberem: verum candide fateor: quæ metra fuerunt, non ſuperſunt.

§. IX.

§. IX.

An etiam nunc supersint metra, quibus carmina sua Theographi ligarunt.

QUÆ fuerunt, non supersunt. Multo jam magis anceps & intricata est quæstio, utrum videlicet ea metra, quibus hebraica antiquæ legis carmina ab auctoribus scripta esse ostendi, nunc etiam in divinis libris supersint. Ad hoc indicandum quo planior fiat aditus, duo quædam dubia breviter percurram, alterum de punctis secundi ordinis, alterum de scheva quiescente. Vocalia quinque puncta secundi ordinis (-) (∵) (.) (:) (⁏) aliter omnino ab aliis accipiuntur. Plerique eorum etiam, qui hebraice satis periti sunt, hæc puncta a quinque longis distinguunt, & brevia censent, opinionis suæ argumentum illud afferentes, quod brevia inde a sua origine semper ab omnibus dicta sunt, atque dicuntur. At Elias Levita, ejusque asseclæ, etiam Christiani, in carmine suo Rhythmico puncta hæc esse longa contendunt, solique scheva simplici, & composito, brevitatem concedunt. Utri parti assentiendum? æquitatis amor, & rei incertæ ambiguitas a me impetrant, ut neutri refra-

ger;

ger ; ſed utrique potius tantum deferam, quantum utraque pars deſiderat. Admitto, puncta hæc ſecundi generis quinque ad Poetæ arbitrium longa aut brevia eſſe poſſe, & pro communibus uſurpari; profecto id niſi fiat, nulla omnino ſpes eſt ad ea metra perveniendi, quæ prius ſtabilita ſunt. Ut ex ſolo Hexametro, Jobi proprio, argumentum petamus: unde obſecro dactylos ei metro neceſſarios exſculpere unquam poterit, qui præter ſcheva ſyllabam brevem non admittit? in ſyſtemate Elianorum, ſpondæis abundantium, quam inamœni verſus forent, colliget Lector ex illis ſpondaicis, quos D. P. Auguſtinus L. 4. de Muſica c. 6. exempli loco propoſuit.

Solus liber vere vivit, qui erroris vinclum jam vicit.
Solus liber non falſo vivit, qui erroris vinclum jam devicit.
Solus liber jure ac vere vivit, qui erroris vinclum magnus devicit.
Solus liber jure ac non falſo vivit, qui erroris vinclum funeſtum devicit.

Interjectis dein pluribus ejuſdem generis verſibus ſpondaicum ultimum ſexdecim pedum hunc proponit:

So-

Solus liber jure ac non falſo ſecuram vitam vivit, qui erroris vinclum tetrum ac funeſtum prudens jam devicit .

Hæc S. Pater tantum exempli & exercitationis cauſa propoſuit: ſerio qui rem voluerit, invenies neminem e græcis, latiniſve Poetis. Quod legitur in fragmentis Ennii,

Cives Romani tunc facti ſunt Campani,

Hexameter eſt ſpondaicus, ideo bonus, quia ſolus; & aſperitatem convicii aſperitate pedum bene referens. Sæpius ſi auſis, næ tu illudendis & offendendis auribus aptior, quam recreandis cenſebere. Non quidem me latet diſcriminis aliquid inter hæc ſpondaica, & verſus Elianos: cum in illo meræ longæ auditum obtundant, in his brevium quædam intervalla duritiem leniant, verſumque paulo tolerabiliorem efficiant. Verum defectus harmoniæ idem eſt: quippe ſpondaica, ut ad aurem allabuntur, nonnunquam Rhythmico numero trochæos tam belle mentiuntur, ut cum iis paria faciant, & lenitate illa ſyllabarum brevium Elianarum nihilo inferiora ſint. Sed hæ velut ἐν παρόδῳ.

Eadem ratio ſuadet, vel potius neceſſitas co-

cogit, ut ſcheva etiam quieſcens ſeu mutum inter ſyllabas breves in carmine conſiſtere tantiſper patiamur. Ajebat paulo ante S. Hieronymus, in Hebræorum verſu hexametro alios etiam pedes non raro admitti, non earundem ſyllabarum, ſed eorundem temporum. Horum pedum alter, ut natura hexametri exigit, anapæſtus eſſet, aut amphibrachys; alter proceleuſmaticus. Age jam, profer tu mihi proceleuſmaticos, qui continuis quatuor brevibus ſyllabis conſtent in ſermone hebraico, niſi etiam ſcheva quieſcens in ſubſidium voces. Neque me conturbat illa ratio, quæ contra proferri ſolet; quod in proſa oratione illud obmuteſcat. Exemplum præbet una ex nobiliſſimis Europæ linguis, quæ & ſuperiore ſæculo, & præſenti illuſtriſſimos Poetas dedit, Lingua Gallica: in ea enim (*e*) mutum etiam cum in ſoluta oratione, vulgarique colloquio ſono caret, in carmine tamen ſuum locum obtinet, & ſyllabæ menſuram ita implet, ut ſine illo verſus conſtare ſibi, neque Alexandrinus, neque alius quicunque ullo modo poſſit. Nihil eſt ergo, cur dubitemus (*e*) breviſſimum, etſi mutum in quotidiana lectione aut ſermone, in carmine ſoni privilegio donare, & pro ſyllaba brevi admittere, cum id temporibus Poeſeos cultiſſimis in lingua politiſſima contingere millies videamus.

His

His præſidiis multo faciliorem, & expeditiorem fieri carminis hebraici rationem, nemo eſt, quin intelligat: ſed etiam in liberalitate tanta deſignatos a veteribus ordines verſuum non invenimus. Exemplis agendum eſt, quorum duo ſolum genera, ſi attigerimus, facilis de cæteris quoque conjectura erit. Hexametrum igitur in Jobo, Adonicum in Threnis tentemus. Jobi hexametros S. Hieronymus ab illis verbis inchoari ait: Pereat dies, in qua natus ſum, & nox, in qua dictum eſt, conceptus eſt homo. Id hebraice nunc ita legimus:

יאבד יום אולד בו והלילה אמר הרה גבר׃

Si ſyſtema ſerves decem longarum vocalium cum Elia; verſus hic nullam hexametri ſpeciem refert: nam primo ſyllabas longas habet omnino ſexdecim, cum tamen hexameter ultra undenas longas non recipiat. Secundo deeſt dactylus in pede penultimo. Tertio habet pedes octonos, cum intra ſex includi eum oporteret. Quarto ſcheva mobile pro ſyllaba brevi acceptum inter duas longas in hexametro locum non habet. Idque rurſum contingit, ſi etiam ſcheva mutum ejuſdem vocabuli והלילה pro ſyllaba carminis computare placeat. Ne in altero quidem ſyſtemate, videlicet quinque punctorum ſecundi ordinis brevium, idem verſus

ſus in pedes debitos diggeri poteſt : prodibit enim ſchema pedum , ſeu ſcala verſiculi , hujuſmodi .

I	II	III	IV
- ᴗ	- ᴗ	- ᴗ	- ᴗ ᴗ ᴗ
Jovad	*jom iv-*	*valed*	*bo: ve al haj-*

V	VI	VII.
- -	ᴗ - -	- ᴗ
laa-	*màr hòra*	*gàver.*

Ubi vides , primo non eſſe hexametrum , ſed heptametrum . Secundo dactylum neceſſarium in penultimo pede abeſſe . Tertio pedem primum , ſecundum , tertium , quartum , & ſextum tales eſſe , ut in hexametro locum non habeant .

In Threnis commodum accidit , quod alphabeti litteræ veluti limites conſtituti ſint , ne ſtropharum initia ignorare poſſimus . Stropharum clauſulas Hieronymus ait eſſe commata hexametrorum , quæ adonica appellamus , e dactylo ſpondæoque conflata . Threnorum א in hæc verba c. 1. deſinit :

Facta eſt in tributum . היתה למס

ב ſic concluditur :

Facti ſunt ei inimici . היו לה לאיבים

In

In his duobus verſiculis nullum eſt diſcrimen ſyſtematum: cum omnes vocales ſint primi ordinis, ac proin omnes longæ, excepto Patach in ſyllaba ultima, quæ tamen eſt ad Poetæ arbitrium, vel in ipſis græcis, latiniſque carminibus. Supereſt tantum (:) mobile, per quod tamen adonicis noſtris non conſulitur. Schema intueamur.

Aleph	*Hajetha*	*lamas*
Beth	*Hajulah*	*leojevim*

Ex his etiam de cæteris judicare, ſatis ſuperque licet. Cauſam hanc jam dudum perſpexerunt, orbique litterato prodiderunt viri hebraice doctiſſimi, quod nimirum puncta vocalia poſterioribus ſæculis non eodem modo ſervata ſint, quo ab ipſis auctoribus Theographis quondam poſita fuerant; ſive id a Maſorethis factum, ſive lapſu temporum ab aliis introducta mutatio eſt. Cujus rei argumenta tam luculenta, tam multa, in nominibus propriis ſuperſunt, ut ambigere nemo poſſit. Hujuſmodi exempla præbent *Marjam*, *Samſon*, *Galaad*, *Madian*, aliaque ſexcenta: quæ qui legunt, ſcribuntque *Mirjam*, *Simſon*, *Gilead*, *Midian* &c. nequaquam, ut

vulgo creditur, cum hebraico melius quam Vulgata consentiunt. Quapropter Benedictus Blancuccius in Instit. lingu. Hebrai. Edition. Rom. 1608. pag 252. ingenue fatetur veteris Poeseos leges, etiam ab Hebræis, hucusque ignorari. Accedit Georg Mayerus, Inst. hebr. part. 6. Edit. Lugd. 1622. in præfat. *At quales hi modi ac versus, adhuc nemo recentiorum satis est assecutus, nec conandum cuiquam videtur, ut assequatur. Cum & illa* (puncta vocalia) *unde ratio metri dependet, adeo incerta sint; profecto quale, quodve genus carminis sit, constare non potest*. Idcirco & Joannes Gerardus Vossius L 2. Aristarchi c. 36. de antiqui carminis hebraici forma inquit: *Quam Judæi pariter ac Christiani nescire se fatentur*. Ignorantia ergo pronunciationis pristinæ bene in causa esse censetur, ne metra amplius inveniamus.

§. X.

An metra nova in locum ammissorum substitui possint.

AMmissis semel veteribus metris, vehementer elaboratum a pluribus est in eo, ut nova quædam metrorum simulacra conderent, vel e veteribus novisque concinnarent: in quibus

bus quam feliciter, & quousque processerint, jam nunc videamus.

Doctissimus Vatablus systema excogitasse fertur, ad quod metra Jobi & Psalmorum effinxerit. Cum autem is Vatabli labor in lucem publicam nunquam prodierit, & jam pridem in tenebris consenuerit, ad examen revocari nequit. Hoc

Felicius laboravit Herbertus paucula quædam specimina e Psalmis, & singula e Jobo & Proverbiis ad nostrorum versuum similitudinem adaptans. Sed id quæstionem propositam non exhaurit: quippe, ut rēcte Clar. Calmetus, hac ratione e quolibet libro prosa scripto aliquot laciniæ excerpi proterunt, quæ alicubi metro latino respondeant; quin tamen inde conficiatur, totum illud volumen carmen esse.

Silentio involvam Meibomium, qui patrum nostrorum memoria Poeseos hebraicæ systema novum professus, fidem suam non liberavit, sed intolerabili arrogantia irridendum se universo orbi præbuit. Commemorabo tantum

Marianum Victorium Reatinum Episcopum, de se ipso confitentem, se assecutum esse hoc secretum, quin vel modum, vel versuum exempla in medium afferret. Quo liberalior

 Fran-

Franciſcus Gomarus duobus libris univerſam carminis hebraici œconomiam vulgavit. Quapropter ab initio plauſum tulit ingentem, uti ſolent res novæ, de quibus judicare paucorum eſt; at paulo poſt a Ludovico Capellio ita convulſus, vix ut appareat. Tollit Gomarus univerſe ſonum puncti (:), & omne jus ſyllabæ illi ubique adimit, ſtatuta lege, quam omnes uno ore grammatici damnant: *nunquam ſonare, ſed ſignum duntaxat eſſe litteræ omnino vocali carentis*. Quod ſi quis cum Gomaro admittat, unde illi emergent dactyli ad hexametros & ſapphica? unde alcaica? unde adonica? imo unde etiam jambici verſus, ſive trimetri, ſive tetrametri conquirentur? Illud etiam in Gomaro Capellius non injuria reprehendit, quod hodiernas vocales exiſtimat eſſe eaſdem, quas auctores ipſi in animo habuerunt, cum divina hæc carmina pangerent. Quod tamen non modo idoneis argumentis probari non poteſt, ſed etiam contrariis refellitur. Denique fatetur ipſe Gomarus, per regulas ſuas omnes plus non effici, quam ut tres verſus continui ejuſdem generis ſeruantur, plures vix unquam. Igitur Legiſlatorem hunc irridens Capellius, objicit Poetas græcos, latinoſque, e quibus quis unquam certas & ſtabiles auderet colligere regulas, ſi

ultra

ultra tres verſus continuos ejuſdem metri nunquam, vel vix unquam, eorum carmina nobis relicta complecterentur? ſed quia totis libris conſtanter eædem ſyllabarum vices redeunt, ideo certæ firmæque metrorum leges elici, ac in perpetuum conſtitui a peritis obſervatoribus potuere. Demum

Bibliotheca univerſalis gallica vadum aliud oſtendit, totamque Poeſeos hebraicæ veteris rationem in Rhythmo ſitam eſſe docet. Verum ſi ita eſt, jam omnia Poeſis erunt: nam ut nihil aliud afferam, Maſculinorum ים & Fæmininorum ות omnes paginas implent, imo omnibus pæne verſibus interſunt. Profecto facilius eſt hos, & ſimiles rhythmos ubique invenire, quam declinare aliquamdiu. Certis autem dimenſionibus ſervatis, nimirum totidem ſyllabarum intervallis, aliiſve ad numerum reſpondentibus poeticis ſpatiis, continuatos ſtata ſerie rhythmos nullo pacto in carminibus Hebræorum canonicis deprehendes. Si rhythmos qualeſcunque ſufficere dicas, etiam ſine verſiculorum, aut ſyllabarum præcedentium menſura, dummodo lineis brevibus longiſque nullo diſcrimine ſuffigantur: ſane proſa nulla ſupererit, & jam Pentateuchon & Joſua cogentur Poemata fieri, ut Job & Pſalterium. Imo vero, ſi hanc legem accipimus, totus De-

mosthenes apud Græcos, Sallustius apud Latinos, repente in carmina totidem servatis verbis commutabuntur; & quis non auctorum? quandoquidem nemo est, cui non rhythmi ex intervallo obrepant, etiam non cogitanti, nihilque minus quærenti. Valeat igitur & ista ratio Poemata in divinis libris indagandi, per quam, quia plus obtinetur, quam quisquam velit, in eo, quod quæritur, nihil præstatur (*).

Quid ergo? deserenda hæc sparta est, & aperte confitendum, non posse nos in hebraicis Bibliorum Canticis metra ostendere? Si de veteribus, & usitatis metrorum generibus, de hexametris & pentametris, sapphicis & adonicis, trimetris ac tetrametris sermo sit, satis dictum supra, ea in hodiernis S. Scripturæ exemplaribus deprehendi non posse; non tamen idcirco desperandum est, siquis industria uti velit. Nam etsi ad vera auctorum hebraicorum metra punctorum mutatione clausus & obseptus est aditus, nova tamen concinnare metra licebit, non e confictis pedibus carminumve generibus, sed e veris & jam pridem inventis composita.

Revolve animo Pindaricas odas, in quibus

(*) His adde Blasium Garofalum in lib. *Considerazioni intorno alla Poesia degli Ebrei e dei Greci impresso in Roma* 1707. Franciscum Harè in Psalt. Edit. Londin. 1736., Robertum Lowth de sacra Poesi Heb. Edit. Oxon. 1753. sup. cit.

bus versiculi auctoris arbitrio excogitati varii, & inter se mixti, numerosum nihilominus carmen constituunt. Hunc Pindarus modum in strophis ubique servat, & hoc sensu *numeris fertur lege solutis*, ut Horatius de eo canit. Epodos Pindari eandem libertatem servat; nec tamen minus poetice aut minus eleganter ad aurem allabitur. Equidem Pindarus Strophis ac Epodis Antistrophas interposuit, quarum versus singuli singulis stropharum versibus ad dimensum responderent. Genus hoc inter Latinos sectatus est Franciscus Guillimanus. Parvi pendere illud non poterunt, qui Pindarum non laudant solum, verum etiam super astra attollunt; imo ne illi quidem, qui versus italicos, & anglicos prædicant, etsi rhythmo simul, & quantitate carentes, cum in Pindaricis his quantitas observetur. Ajo igitur, Carmina omnia Canonis divini hebraici ad metrum revocari posse, si Stropham, & Epòdon seu versus Pindaricos, rejectis tantum Antistrophis, in hebraico adoptemus. Siquis malit Dithyrambum appellare, non minus expedita erit carminis ratio, multoque etiam notior: quandoquidem Græcorum veterum & Latinorum recentiorum exempla Dithyrambi non pauca suppetunt. Speciminis loco sint primi illi versiculi, unde Jobi carmen inchoari D. Hier. inquit, qui sic habent: Ver-

Verſus 3. c. 6.

Jovad jom ivvaled bo

Trochaicum Euripidium, ſeu trium pedum procurrens.

Veballajla amar hora gaver

Anapæſticum quatuor pedum procurrens.

Verſus 4.

Hajjom hahu, jehi Choſchech

Epitriticum duum pedum.

Al jidreſchehu Eloah Mimmaal:

Jambithyphallicum

Veal topha alav nehara.

Bacchium trium pedum.

Verſus 5.

Jigalyhu Choſchech vedſalmaveth

tiſchcon alavanana:

Jambus octo pedum procurrens

Jevaathyhu Kimrire jom

Creticum trium pedum deficiens.

Imo

Imo & alius supereſt modus, quo carmina tum Davidica, tum cætera omnia, ad metrum perpetuum revocari poſſint. Si uno verbo id appellandum eſt, dicere jambochoreum licet. Metri hujus determinatio ita conſtituitur, ut intra ſex pedes plerumque contineatur, eoſque jambicos, admiſſis jamborum æqualibus, ut apud Græcos, Latinoſque, imo apud Germanos quoque videre eſt. Conceditur etiam Poetæ licentia, a jambo ad choreum, ſeu trochæum ſubinde tranſeundi, ſi res ita tulerit, & major opportunitas ſuaſerit. Ne quis objiciat, metrum hoc pro arbitrio confingi, contrarium liquet ex metro Terentii ac Plauti, quod per multa ſæcula ab eruditis fruſtra quæſitum, tandemque repertum, eſt ipſiſſimum hoc, quod in hebraicis modo propoſuimus.

Calculis igitur poſitis, deprehendimus in Canone Hebræorum Poetico fuiſſe aliquando metra, quæ cum a viris maximis prodita, & a S. Hieronymo præſertim tam diſtinctis notis & evidentibus inſignita ſint, ego quidem impudentiæ ſtygma vererer, ſi inficias irem. Eadem tamen hodie non ſupereſſe, res ipſa luculenter oſtendit: qui negat, eat ſane, & idoneum quid exſculpere aggrediatur. Id unum operæ pretium referet, plurimorum exemplo, ut *ſudet multum, fruſtraque laboret Auſus idem.* (Horatius in Poetica.)

Quodſi

Quodſi tamen omnino verſus aliquos certis metris ligatos poeticus amator deſiderat, Pindarici generis carmina nuſpiam deerunt, variis vinculis contenta, & utique ad arbitrium conficta. Vel, quod ſecundo loco dictum eſt, continuum ac perpetuum metrum, Jambochoreum, haud difficulter Pſalmis omnibus Canticiſque aptabitur. Quæ duo adminicula ſi recipimus, & alterutro hoc modo nos metra in Canone hebraico poſſidere cenſemus: eodem jure hebraicos divini Codicis libros, imo & Vulgatam latinam, & Hiſtoricum, aut Oratorem quemcunque, metris conſtare totum, quantus eſt, affirmari ſine falſitatis periculo poterit.

PARS TERTIA
DE USU
POESEOS HEBRAICÆ
X I.
PRIMA CURA HABENDA EST SENSUS LITTERALIS.

NE quis nobis tanquam inaniter ludentibus irafcatur, pertractata Nobilitate & Natura Poefeos hebraicæ; ad ipfum ejus ufum, unicuique faluberrimum, pluribus neceffarium, nemini diffuadendum accedamus. Primo mox cujuslibet verbi veftigio intime confiderare oportet fenfum, quem ex natura fua, feu propria fibi fignificatione præfefert. Utuntur omnes jam communi Theologis divifione ejufdem in *hiftoricum* vel *litteralem*, ac *fpiritualem*, qui complectitur allegoricum, anagogicum, tropologicum feu moralem. Quam divifionem Apoftolus docet: Lex enim antiqua eft figura novæ, unde oritur in ejus fignificatione fenfus allegoricus. Lex nova, ut ait Dionyfius, eft figura futuræ in cælo gloriæ; unde Anagogicus. Quæ lege nova in capite gefta funt, figna funt eorum, quæ membris agenda; unde tropolo-

polo-

pologicus seu moralis. Ex quatuor his usitatis S. Scripturæ sensibus potissimam rationem habendam esse Litteralis, ex Doctorum Antesignano S. P. Augustino Angelicus Doctor Divus Thomas docet in l. P. Q. I. art. 10. ad 1. *Cum omnes sensus fundentur super unum, scilicet litteralem, ex quo solo potest trahi argumentum, non autem ex his, quæ secundum allegoriam dicuntur, ut dicit Augustinus in Epistola contra Vincentium Donatistam*. Cujus ratio omnibus perspicua hæc esse potest: Deus locutus est hominibus modo humano, & eorum opera usus; modus autem humanus est, ut ante omnia respiciamus, & cogitemus, quid verba ipsa præseferant, & communi usu linguæ significent (nisi fors alia ratio contrarium ingerat): ergo præ cæteris eveniet sensus litteralis & historicus tanquam fundamentum totius ædificii: ex hoc dein ope ingenii eruuntur allegoricus, anagogicus, moralis seu tropologicus. Attendendum ergo præ cæteris, ne amplectendo sensum litteralem decipiamur: cum sic, si fundamentum omnium conceptum & purum solum, cui omnia inædificantur, infirmum & mobile sit, fieri non possit, ut labefactari cætera nequeant. Ex litterali igitur alios sensus indagemus, & in referendis antiquæ legis mysteriis eo utamur, ut monet S. P. Augustinus

Psal.

Pſal. 131. narrata hiſtoria Davidis, inimico Sauli in ſpelunca parcentis: *Solemus in Pſalmis non ad litteram attendere, ſicut in omni Prophetia, ſed per litteram ſcrutari Myſteria.*

Etſi porro plures ſenſus unicum vocabulum præferre videtur, ſæpe re ipſa non differunt. Inſigne hujus teſtimonium eſt locus notiſſimus Pſal. 2. נַשְּׁקוּ־בַר *apprehendite diſciplinam*, inter Doctores hebraicos, noſtroſque toties jam magno ſtudio agitatus. *Hebraice* ſignificat: oſculamini filium. *Chaldaice*: recipite doctrinam. D. Hieronymus vertit: adorate pure. *Septuaginta* & *B. Lucianus* nobiſcum: apprehendite diſciplinam. Univerſæ hujus diverſitatis cauſa haud alia eſt, quam vocabulum בר quod ſignificat filium, munditiam, ſive puram integritatem, oſculum reverentiæ, quod Hebræis idem eſt, ac ſignum adorationis; & etiam aliis gentibus non ignotum. Cum ergo Pſalmum hunc omnes tum Hebræi, tum Chriſtiani de Meſſia intelligant, ſingulorum interpretationes componuntur in unam: adorate filium, ſed adorate pure, ſerio, vere, doctrinam, & diſciplinam ejus arripientes, & morum ac vitæ munditia exprimentes. Erudite has difficultates coadunat V. cl. Joannes Bapt. Eberenz in Regulis Methodi Hagiographicæ cap. 5. §. 7. per Anabathmum ſeu modum loquen-

quendi orientalium, aut aſcendendo, aut deſcendendo, abſque expreſſione graduum ita, ut gradus ſummus, aut infimus idem ſignificet, quod gradus ille, unde aſcenſio, vel deſcenſio inchoata eſt. Sic, qui aliquem agnoſcit, ut ſuum Regem, ei præſtat homagium; qui præſtat homagium Regi, ille apud Orientales ritu patrio id oſculo teſtatur, hoc oſculo profitetur ſe Regi ſubditum; qui eſt ſubditus, apprehendit præſcriptam a Rege diſciplinam: ergo oſculans filium & apprehendens diſciplinam idem ſunt. En, quam magna primo obtutu eſt viſa differentia, tam levis, imo nulla eſt, atque ſenſus litteralis & Vulgata optime defenditur.

Ad quam defenſionem contra hæreticos, Vulgatam noſtram continuis aſſultibus impetentes, optimum remedium eſſe notitiam primævarum linguarum quis neget? uti etiam ad eruendum ſenſum litteralem, quando in Vulgata obſcurus, vel quodam velo obductus eſt. Una enim lingua exponit obſcuritatem alterius, velumque removet, ut amica veritas emineat, quam alias nunquam deprehendes, niſi fors ex improviſo obtigerit, & ſponte ſe obviam dederit. Quotus enim quiſque eſt, qui audeat ſine linguarum primævarum notitia ſenſum litteralem in ſacris Libris invenire? etiamſi

lati-

latinæ linguæ peritia alter ſit Cicero aut Varro, omni ſua arte in Jobi libro quâſi in labyrintho oberrabit, cum Arabiſmi, quibus ſcatet, viam communem undequaque impediant. Quibus oculis ſalutabit Danielem & Eſdram, ubi Chaldaiſmus Hebraiſmo permixtus eſt? Quomodo explicabit tot Syriſmos, quibus univerſa lex nova redundat? quot inſuper ibidem ſunt Helleniſmi & Hypallagæ? quot orientales loquendi modi? quot ignota proverbia? quot reconditæ vetuſtates, quot Phraſes Latinis inſuetæ, nexuſque peregrini? quæ omnia ſine linguis primævis occulta eſſe myſteria videntur. Interpretes habes? gratulor tibi, ſi tales, qui ipſimet non peregrini in Iſrael: cujus deſcriptionem ſi tantum aliunde acquiſiverunt, tam facile ac cæci Duces fidentem te in ignorantiæ vel erroris foveam præcipitem dabunt. Sint autem peritiſsimi illi: quoties eorum mentem omnino non capis, aut tantum ex parte? quid ſi non tales? ſi tantum illos, qui orientales linguas, ſeu claves divini armarii, veluti monſtra refugerint? qui lucem veluti tenebras oderint? qui ſuas opiniones veluti κυρας δοξας cum detrimento S. Codicis vendiderint? emptoremque obſoletis, parum dixi, fraudulentis mercibus deceperint? quid ſi nulli interpretes? quid ſi non conſentiunt?

quid si ipsi Patres varias in seneentias abeunt? cui adhæres? quem cæteris præfers? quid si hæretici, ut fieri solet, ad fontes S. Scripturæ provocent? quid respondebis? quomodo verbum divinum defendes?

§. XII.

An in Divinis Libris Ταυτολογία & Ταυτοστιχία locum habeant.

SI vero subinde in S. Codice plura vocabula se offerant Lectori, quæ prima fronte eundem exprimere sensum videntur, noli mox synonymias appellare, quales non nisi lectoris culpa, has aut non intelligentis, aut discernere non valentis, videntur. Exemplo serviat, extra Psalmos quidem, dictum Jeremiæ c.46.v.3.

ערכו מגן וצנה

præparate scutum & clypeum. In quo facile critici non satis critici ensem & gladium se deprehendere autumant, quamdiu curta sua decempeda sensum metiuntur. Desinent autem suspicari, cum didicerint, scutum a clypeo tam forma, quam fine discrepare. Scutum enim quadratum erat, & oblongum; clypeus rotundus. Sicut etiam finis & usus differunt; scuti est obtegere totum corpus, clypeus soli pectori ob-

obtenditur. Item ignoratione linguæ falletur, non hebraicæ tantum, sed ipsius latinæ, qui sibi persuaserit idem esse Psal. 50. *Gaudium & lætitiam*, Psal. 39. *Sacrificium & oblationem noluisti*, Psal. 44. *Audi filia . . . & inclina aurem tuam*.

Falsum est, regulatè in S. Scripturæ carminibus hemistichium posterius esse meram prioris iterationem. Excipitur tantum repetitio illa, quæ iisdem prorsus verbis ad majorem ἐνεργείαν, aut fit, aut fieri potuisset. Talis repetitio est in Psal. 106. ubi *Confiteantur Domino misericordiæ ejus, & mirabilia ejus filiis hominum* quatuor vicibus repetitur per intervalla. Ejusmodi repetitio apud Latinos, cæterosque Poetas reperitur frequentissima, præsertim in Elegiis, Eclogis, Phaleuciis sive Hendecasyllabis. Suavissimum & ad motum aptissimum est, quod legitur Psal. 135. ubi verba *quoniam in æternum misericordia ejus*. Hebr. 136.

כי לעולם חסדו

vicies & septies repetita seriem totius Psalmi per singulos versiculos bifariam secant. Plures extant tales loci, in quibus vel ingens spei, gaudiive abundantia, aut vehemens veritatis aculeus designatur. Ταυτολογίαν autem, quæ re vera nil nisi inanis Battologia foret, nec in Psalmis, nec alibi reperias. Non est Synonymia in De-

 boræ

boræ Cantico, cum ait: *Qui aſcenditis ſuper nitentes aſinos, & ſedetis in judicio, & ambulatis in via, loquimini*: ſed tres hominum claſſes diſtinguuntur, divites, judices, vulgus. Non ſunt Synonymiæ in Pſalmorum longiſſimo 118. ut ex hoc uno aliquot exempla proferam, *Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen ſemitis meis*; verſ. 105. Pſal Hebr. 119.

נר לרגלי דברך ואור לנתיבתי

Confige timore tuo carnes meas, a judiciis enim tuis timui v. 120.

סמר מפחדך בשרי וממשפטיך יראתי׃

Declaratio ſermonum tuorum illuminat, & intellectum dat parvulis v. 130.

פתח דבריך יאיר מבין פתיים׃

Greſsus meos dirige ſecundum eloquium tuum, & non dominetur mei omnis injuſtitia v. 133.

פעמי הכן באמרתך ואל תשלט־בי־כל און׃

Juſtus es Domine, & rectum judicium tuum 137.

צדיק אתה יהוה וישר משפטיך׃

In quibus omnibus hemiſtichiorum diverſitas inter ſe oſtendi nullo negotio poteſt.

§. XIII.

§. XIII.

De sensu accommodatitio.

Cavendum, ne proprio confisi ingenio sensum pro libitu exsculpamus, aut non attendentes ad integrum sermonem brevi sensiculo intra comma incluso contenti simus, reliqui textus nulla habita ratione. Sensus commaticus, quo S. Scripturæ locus a suo contextu avulsus ita exponitur, ut sensui litterali repugnet, non immerito excitavit S. Hieronymum, aliosque, ut eum persequi omnibus viribus allaborarent. Hieronymus quidem jam sua ætate invalescentem penitus opprimere plurimum conatus est, hunc in modum contra eum locutus, L. IV. in Matth. ad ejus c. 25. *Prudentem semper admoneo lectorem, ut non superstitiosis acquiescat interpretationibus, & quæ commatice pro fingentium dicuntur arbitrio: sed consideret priora, media, & sequentia, & nectat sibi universa, quæ scripta sunt*, Indignatus alibi S. Doctor de commaticis interpretibus ad Paulinum epist. 103. ita scribit: *Quidquid dixerint, hoc legem Dei putant, nec scire dignantur, quid Prophetæ, quid Apostoli senserint, sed ad sensum suum incongrua aptant testimonia: quasi grande sit, & non vitiosum dicendi genus, depravare*

 sen-

sententias, & ad voluntatem suam scripturam trahere repugnantem. Demum minas intendit in negligentes ex contextu eruere sensum L. 1. in epist. ad Gal. *Grande periculum est in Ecclesia loqui, ne forte interpretatione perversa de Evangelio Christi fiat hominis Evangelium.* Sic tales subinde extunduntur sensus, quales Prophetæ, etsi Prophetæ, elicere haud potuerint. Exempla talium ubique sunt obvia, contra quos fulminat cum cæteris doctissimus Amadæus Bajocensis in Paulo Ecclesiaste, ubi assignat textum commatice, sed pessime, applicatum ex Propheta Habacuc, pro themate concionis festo S. Bartholomæi: *turbabuntur pelles Madian.* De his, aliisque commaticis adhiberi potest dictum Doctoris gentium ad Rom. X. 2. μαρτυρω γαρ αυτοις, ὅτι ζιλον Θεȣ εχȣσιν, αλλ᾽ȣ κατ᾽ επιγνωσιν.

Injurius aut omnino impudens viderer, si idem de sensu accommodatitio, quod prius de commatico affirmarem. Tot enim hic patronos numerat, quot sacrarum paginarum Interpretes sunt, quot Concionatores, quot Ascetæ, quot Mystici, imo quot Patres Ecclesiæ. Absit a me hæc injuria; non tantum non aggredior illæsum hoc jus infringere, sed defensor, & laudator accedo, cum sermo est de sensu *vere* accommodatitio, qualis censetur, *qui a sensu lit-*

litterali ſic abit, ut eo veluti fundamento adhuc nitatur, & ideo vere accommodatitius appellatus, quia a veritate ſenſus litteralis eſt derivatus. Exempla illius ubique ſunt obvia. Unum addam S. Gregorium, qui textum Jobi 28. 25. *Qui fecit ventis pondus*, ubi Jobus loquitur de Deo omnia reſpiciente, etiam ventos ipſos, pluvias, & procellas dimetiente, ab aeris noſtri ventis ad animos humanos traducit, eiſque ſic accommodat XIX. 4. Mor. *Pondus ergo accipiunt animæ, ut ab intentione Dei non jam levi motu diſſiliant, ſed in eum fixa conſtantiæ gravitate conſiſtant* &c. Dixi autem *vere* accommodatitium, quia alius eſt *mere* accommodatitius, ſeu *qui a ſenſu litterali ſic diſcrepat, ut nulla cum eo connexione copulatus, ex mero pendeat arbitrio interpretantis*; mere accomodatitius dictus, quia mero explicantis judicio ita eſt conceptus. Toto hic cælo a priori diſtat, ideo malus, quia diſcedit a littera ceu omnium ſenſuum fundamento, ut ſuperius dictum eſt: cui ſi non inædificetur tota ſtructura, erit caduca: expoſitiones vero hujuſmodi, nequaquam ſolidæ erunt, ſed adulterinæ. In eadem enim navi, imo in eadem ſentina eſt cum commatico. Unde merito hanc S. Scripturæ exponendi libertatem jam pridem deploravit Antonius Vieira: cum fiat ſtylus tyrannicus & violentus, ad-

ducanturque S. Scripturæ *textus tam triſtes, quaſi ad torturam : alii peregrini , alii implexi , alii conciſi* . Tales expoſitiones ſunt : *Trium tibi datur optio , elige unum* (2. Sam 24. v. 12.) de uno ex tribus propoſitis Antiſtite eligendo . *Vocabitur nomen illius in Iſrael , Domus Diſcalceati* (Deut. 25. v. 10.) de S. Joanne a Cruce . *Quartus frater* (Rom. ult. v. 23.) in natalem Principis Regii quarto loco geniti . *Dirumpamus vincula eorum , & projiciamus a nobis jugum ipſorum* (Pſal. 2. v. 3.) de ſancto Dei ſervo honores , & mundi vanitates excutiente . Aliaque id genus innumera .

Temerarium tamen foret , ſi ſtatim in qualibet ſententia illum impugnare veritatem aſſereremus , qui non eſt nobiſcum ; cum in aperto ſit plures ſenſus primarios æque a Spiritu S. intentos in S. Paginis non raro inveniri. Teſtimonium exhibetur in Pſalterio Pſal. 2. v. 7. , in quo vocabulum *hodie* triplicem ſenſum præſefert . *Ego hodie genui te* . 1. eſt dies æternitatis nocte carens , qua Pater Filium ſemper gignit; 2. dies , qua Verbum naturam humanam aſſumpſit ; 3. dies , qua Chriſtus redivivus e tumulo prodiit . De primo horum dierum exponitur allatus Davidis locus Hebr. I. 5. de altero Hebr. V. 5. de ultimo Actor. XIII. 33. Hoc ſolum ſufficit , ut alia , quæ afferri poſſent , in-

ta-

tacta omittam. Omnes autem S: Canonis sensus, si attentius consideremus, reduci possunt ad primariam divisionem supra factam, nempe ad historicum seu litteralem, & ad spiritualem, id est Allegoricum, Anagogicum, Tropologicum vel Moralem; ut adeo neque sensus mysticus, neque vere accommodatitius excogitari possit præter assignatos tres fontes.

§. XIV.

Usus Hebraicæ Poeseos privatus. Specimen e Cantico Habacuc.

HIS præsidiis tanquam firmissimis propugnaculis obsepti, Hebraicæ Poeseos usum dividimus in intelligentiam, preces, & concionem. Triplex pariter exinde sequetur commodum. Ex intelligentia S. Eloquiorum ingentem sane delectationem oriri necesse est; preces cum intelligentia animum omnis succi prius expertem saluberrimo tum quasi oleo perfundent; concio ex divino codice proposita audientium animos a vitiorum via absterrebit, ad virtutis semitam excitabit, expectatosque fructus ceu fœcundissimum semen ubique progignet. Ex quibus sponte sua fluit ulterior hujus usus divisio in privatum & publicum. Pro utroque

que exempla afferemus. Privatæ pietatis ſpecimen ſit Canticum Habacuc, ſublimiſſimæ quidem Poeſeos, ſed ita remotæ, & ultra quotidianum loquendi morem elatæ, præſertim Europæorum, ut paſſim fateantur omnes, ſe in divino officio, quoties carmen hoc recitandum eſt, identidem cogi inſiſtere, & hæſitare. Recitabitur porro non mediocri ſolatio animi, ſi verus ex hebraico ſenſus litteralis pandatur, & animo conceptus retineatur.

יהוה שמעתי שמעך יראתי יהוה פעלך בקרב
שנים חיהו בקרב שנים תודיע ברגז רחם תזכור:

V. 2. *Domine, audivi auditionem tuam, & timui; Domine, opus tuum in medio annorum vivifica illud: in medio annorum notum facies: cum iratus fueris, miſericordiæ recordaberis.* Latinæ conſuetudini id ſic aptamus: Domine, audivi ſermonem tuum, & expavi. Tempore a te conſtituto imple opus illud tuum: atque ita facies, cum dies a te electus advenerit, cum miſericordiæ tuæ recordaberis, etiamſi nunc iraſcaris.

אלוה מתימן יבוא וקדש מהר פארן סלה כסה
שמים הודו ותהלתו מלאה הארץ:

V. 3. *Deus ab Auſtro veniet, & Sanctus de monte Pharan: operuit cœlos gloria ejus, & laudis ejus plena eſt terra.* Deſcribitur hic Deus ut Im-

Imperator populum e captivitate educens, & exercitum suum præcedens, dum ab australi regione in terram promissam legiones Judaicæ proficiscuntur. Nostrum *ab Austro* in hebraico est מתימן, quod Themanitidem seu Idumæam significat, unde in Terram sanctam pervenere. Hebræi per regionem desertam montis Pharan deducti, cujus mentio in Pentateucho sæpius iteratur. Post hoc *Pharan* in hebraico legitur *Sèla*, quod nota est pausæ & veluti respirationis, ut meditationi prædictorum spatium relinquatur. In Psalmis id occurrit sæpius, extra illos nusquam nisi in hoc solo Prophetæ Habacuc carmine. Sensus igitur versiculi totius est: Deus ex plaga australi cum populo suo venit a Themanitide seu Idumæa: Sanctus Sanctorum venit a regione Pharan montis. Implevit gloria ejus totum cœlum (per columnam nûbis & ignis) & laudis ejus plena est terra.

ונגה כאור תהיה קרנים מידו לו ושם חביון עזה׃

V. 4. *Splendor ejus ut lux erit: cornua in manibus ejus, ibi abscondita est fortitudo ejus.* Hebraica ad verbum sic habent: Et splendor ut lux erit (i. e. fuit, sensu converso, qui in hebraico, maxime stylo poetico, perpetuo usurpatur) duo cornua in manu ejus ipsi, & ibi latibulum fortitudinis ejus. More latino: Splendor

dor ejus tanquam ſolis puriſſimi fuit: in manibus ejus erant duo cornua (de quibus mox verſu ſequente) quibus per ſecretum robur ſuum Chananæos hoſtes propulſaret, ac debellaret.

לפניו ילך דבר ויצא רשף לרגליו׃

V. 5. *Ante faciem ejus ibit mors, & egredietur diabolus ante pedes ejus.* Hebraice: Ante faciem ejus ibit peſtis, & egredietur pruna ad pedes ejus; i. e. quocunque pedes ejus tendent, quocunque ipſe incedet. Inſigne h. l. ἀνέκδοτον a Propheta ſuppletur, quod in hiſtoricis Bibliorum libris clare non continetur, videlicet DEUM Chananæis peſtem immiſiſſe, ut ſublatis hoſtibus non tantum populo ſuo ſpatium daretur, ſed etiam urbes & oppida jam parata, a filiis ſuis invenirentur. Quod ergo in Vulgata generatim duntaxat dicitur, *Mors*; id in hebraico fonte ſpeciatim proditur, & mortis genus indicatur; nimirum *Peſtis*. Noſtrum vero *Diabolus* in lingua primæva per tranſlationem nobiliſſimam exprimitur, & Satanas pruna appellatur. Aptiſſime profecto: id enim diaboli opus eſt, accendere omnia, & igne malo devorare. Atque hæc ſunt duo cornua (dualis enim eſt in hebraico) quæ DEUS inimicis incuſſit, peſtis ſtrages maximas edens, & diabolus in deſperationem ac ſtulta conſilia eoſdem

dem impellens. Unde ſenſus fit: præceſſit illum mors peſte omnia devaſtans, & diabolus veluti pruna continenti incendio omnia conſumens.

עמד וימדד ארץ ראה ויתר גוים ויתפצצו הררי עד שחו גבעות עולם הליכות עולם לו׃

V. 6. *Stetit & menſus eſt terram: aſpexit, & diſſolvit gentes: & contriti ſunt montes ſæculi: incurvati ſunt colles mundi ab itineribus æternitatis ejus.* Alluditur ad conſuetudinem veterum Imperatorum poſt victoriam, qua terram ſubactam dimetiri jubebant, terramque cum præda inter milites ſuos diſtribuebant. Montes ſunt Reges, colles ſunt Principes: dicit ergo Propheta, ſtetiſſe Dominum in Terra promiſſa, & inter 12. tribus partitum eſſe ſpatia ſoli ſubacti; ſolo aſpectu diſſolviſſe gentes, ac diſperſiſſe; contritos & incurvatos eſſe montes, & colles, i. e. ſummos quoſque Reges ac Principes, adveniente per iter ſuum Deo æterno.

תחת און ראיתי אהלי כושן ירגזון יריעות ארץ מדין׃

V. 7. *Pro iniquitate vidi tentoria Æthiopiæ, turbabuntur pelles terræ Madian.* Tabernacula caſtrorum Madianiticorum pelles vocat, quia e pellibus conſtrui ſolita: propter iniquitatem ſuam, inquit, vidi diruta tentoria Æthiopum, & turbata tabernacula Madianitidis.

הבנהרים חרה יהוה אם הנהרים אפך אם בים
עברתך כי תרכב על סוסיך מרכבתיך ישועה׃

V. 8. *Nunquid in fluminibus iratus es Domine? aut in fluminibus furor tuus? vel in mari indignatio tua? qui aſcendes ſuper equos tuos, & quadrigæ tuæ ſalvatio.* Flumina, in quibus potentiam iræ ſuæ, & vindicandi robur oſtendit Dominus, ſunt Jordanis, & torrentes Arnon, de quibus torrentibus extat fragmentum carminis e libro Bellorum Domini, relatum a Moyſe Num. 21. v. 14. & ſequente. Tranſit ergo Poeta mira rapiditate, & Lyricis propria, ab Æthiopum, & Madianitarum clade ad Ægyptiorum, & Chananæorum exitium, dicitque: Nonne iram tuam, & furorem oſtendiſti Domine in fluminibus, Jordane diviſo, & torrentibus Arnon diſruptis? nonne indignationem tuam ſenſit, ac demonſtravit Mare Erythræum dehiſcens? dum tu veluti in quadrigis triumphans tranſiiſti, & in littus oppoſitum Mari Rubro, ac ripam Jordanis cum invicto tuorum exercitu evectus es ſalute parta.

עריה (תעור) קשתך שבעות מטות אמר כלה
נהרות תבקע ארץ׃

V. 9. *Suſcitans ſuſcitabis arcum tuum, juramenta tribubus, quæ locutus es: fluvios ſcindes terræ.* Hebraizantes ita vertunt: nuditate nu-

nudabitur arcus tuus, juramenta tribuum dicens. Quibus additur Sela. Noſter in Vulgata derivavit ab עור excitare, utrumque vocabulum, tam verbum, quam ſubſtantivum. Verbum primarium refertur ſimul ad arcum, & juramenta: ſupplendumque eſt relativum *quæ*, more Hebræorum, id frequenter omittentium. Scindere fluvios terræ non eſt, ut latinis lectoribus videri ſolet, in duas partes dividere fluvios; ſed terram ſcindere, & repentino miraculo ex ea fluvios elicere. Quapropter ſenſus evadit hujuſmodi: derepente & magna vi depromes arcum tuum, qui hucuſque veluti dormire, & quieſcere videbatur: ſimulque implebis multiplex jusjurandum, tanto tempore ſopitum, nunc vero excitandum, & præſtandum tribubus, quod antea dixeras. Scidiſti, o Deus, terram, & novos fontes inſtar fluviorum copioſiſſimos e petra ſcaturire juſſiſti.

ראוך יחילו הרים זרם מים עבר נתן תהום
קולו רום ידיהו נשא׃

V. 10. *Viderunt te, & doluerunt montes: gurges aquarum tranſiit. Dedit abyſſus vocem ſuam: altitudo manus ſuas levavit.* Inſignis hoc loco hebraiſmus occurrit, ſine cujus notitia obſcurus contextus eſt. *Manus* Hebræis dicuntur extremæ partes, quæ medium ſpatium, ut ma-

manus humanum corpus ambiunt, & intra ſe continent. Manus ergo altitudinis, i. e. profundi ſeu maris, ſunt fluctus utrinque elati & ſuſpenſi, cum Hebræorum cohortes per medias undas tranſirent. Unde ſenſus ita contexitur: viderunt tua prodigia & obſtupuerunt montes: gurges Jordanis inferior, intumeſcente ſuperiore, tranſiit, & aquas ſuas ad Mare Mortuum devolvit. Abyſſus maris rubri inſonuit, & ejus profundum utrinque fluctus ſuos elevavit.

שמש ירח עמד זבלה לאור חציך יהלכו לנגה
ברק חניתך׃

V. 11. *Sol & Luna ſteterunt in habitaculo ſuo, in luce ſagittarum tuarum, ibunt in ſplendore fulgurantis haſtæ tuæ*. Tranſit hic Propheta ad illuſtrem Joſuæ victoriam, cujus una vox Solem & Lunam in eodem aſpectu defixit, Deo interim hoſtes perſequente, & in eos fulgura grandinemque permiſtis fulminibus jaciente: hæc enim Propheta ſplendidis Metaphoris ſagittarum lucentium, & fulgurantium haſtarum exornat. Sol inquit, & Luna in ſtatione ſua commorati ſunt: donec hoſtes cœleſtibus tuis armis perculſi, & victi fugerunt.

בזעם תצעד ארץ באף תדוש גוים׃

V. 12. *In fremitu conculcabis terram: in fu-*

furore obſtupefácies gentes . Hebraice חדוש גוים i. e triturabis inſtar frumenti , quod more illorum temporum ferratis plauſtris ſubigebatur,& excutiebatur: quod mirifice declarat ſtratagema hoſtium , ita ſub victorum ferro concidentium, ut attollere ſe contra , & reſiſtere non poſſent . Dicit igitur Habacuc : In fremitu conculcabis terram , fremens nimirum ipſe , & in furore gentes attonitas comminuens & conterens .

יצאת לישע עמך לישע את משיחך מחצת ראש מבית רשע ערות יסוד עד צואר סלה׃

V. 13. *Egreſſus es in ſalutem populi tui , in ſalutem cum Chriſto tuo ; percuſſiſti caput de domo impii : denudaſti fundamentum ejus uſque ad collum* . Locus hic quam ſublimis , tam obſcurus eſt . Sub Chriſto intelligere quidam volunt Sedeciam , ſed an ille ad ſalutem exiit , qui omnia perdidit ? Quidam Cyrum : & ſub capite impii Nabuchodonoſorem ; at ille non eſt egreſſus , hic facta ſemel pœnitentia in S. Paginis non legitur in nova eſſe prolapſus peccata , ut tali nomine poſſit commaculari . Rectius ergo alii de exitu Iſraelis ex Ægypto accipiunt , ubi ſub nomine *Chriſtus* vel Moyſes Spiritu divino unctus , vel Aaron , qui poſtea vere Pontifex eſt unctus, intelligitur . Caput de domo impii Pharao eſt , aut ejus filius primo loco genitus . Allegorice

impius eſt Satan ; caput de domo ejus Antichriſtus ; * Chriſtus , cum quo Deus in ſalutem populi egreditur , Dominus JESUS . Ita in hunc locum , uti ſemper , eruditiſſime Rabbi Debor .

נקבת במטיו ראש פרזו יסערו להפיצני עליצתם כמו לאכל עני במסתר׃

V. 14. *Maledixiſti ſceptris ejus , capiti bellatorum ejus , venientibus ut turbo ad diſpergendum me : exultatio eorum ſicut ejus , qui devorat pauperem in abſcondito* . Pro noſtro voc bulo *bellatorum* hebraice פרזו , ſeu ut Keri monet פרזיו i. e. *robuſti ejus* . Tota ergo ſententia latino more ſic exponi poteſt : Maledixiſti ſceptris Pharaonis , ſeu Principibus , & Provinciis Ægypti, ac duci exercitus ejus robuſtiſſimi , qui inſtar turbinis veniebant ad me diſpergendum , & ita exultabant , ut qui pauperem clam devorat .

דרכת בים סוסיך המר מים רבים׃

V. 15. *Viam feciſti in mari equis tuis , in luto aquarum multarum* . Inſiſtit allegoriæ militari , qua DEUM poetice proponit ceu Imperatorem curru quadrijugo vectum , & copias ſuas in adverſum littus educentem : Viam , inquit , feciſti equis tuis in medio mari , per ſolum ejus ab aquis copioſis lutoſum . שמעתי

(*) Attenta lectione dignus eſt Tractatus de Anti-Chriſto Nicolai Oremii Epiſcopi Lexovienſis , Scriptoris Sæc. XIV. ; qui reperitur apud Martenne Vet. Script. Collect. Tom. 9.

שמעתי ותרגז בטני לקול צללו שפתי יבוא
רקב בעצמי ותחתי ארגז אשר אנוח ליום צרה
לעלות לעם יגודנו׃

V. 16. *Audivi, & conturbatus eſt venter meus: a voce contremuerunt labia mea. Ingrediatur putredo in oſſibus meis, & ſubter me ſcateat: ut requieſcam in die tribulationis, ut aſcendam ad populum accinctum noſtrum.* Audivi, inquit, rediens ad principium ſui carminis, in quo timorem profeſſus, ac tantiſper ad glorioſas Majorum ſuorum victorias digreſſus, nunc eodem relabitur, ac juſtiſſimi timoris ſui cauſas exponit. Sub Moyſe, & Joſua feliciter populum ſuum deduxit Dominus: at nunc per me vaticinatur, derelicturum ſe gentem rebellem, & hoſtium (probabilius Chaldæorum) violentiæ traditurum. Hunc Dei ſermonem dum audit Propheta, viſcera ejus conturbantur, & labia contremiſcunt. Optat, ut mortuus oſſa putredini ante tradat, quam infelicem populi ſui ruinam ſuperſtes intueri cogatur. Sic enim expers doloris requieſceret in ſinu Abrahæ, tempore illo infauſto, & cum Majorum ſuorum ſpiritibus in Domino lætaretur. Populus *accinctus* hebraice eſt populus armatus: precatur ergo Habacuc, ut in tempore huic vitæ ereptus, & imminenti calamitati ſubductus, ad gentis ſuæ heroes

Moy-

Moyſen, Joſuam, Calebum, Gedeonem, Jephtham, Samſonem, cæteroſque fortiſſimos Iſraelis duces ac milites avocetur.

כי תאנה לא תפרח ואין יבול בגפנים כחש מעשה זית ושדמות לא עשה אכל גזר ממכלה צאן ואין בקר ברפתים

V. 17. *Ficus enim non florebit: & non erit germen in vineis. Mentietur opus olivæ, & arva non afferent cibum. Abſcindetur de ovili pecus: & non erit armentum in præſepibus.* Hypotypoſi poetica deſcribit Habacuc vaſtationem patriæ ſuæ ab irruentibus hoſtibus inferendam. Enumerat ruris opes, ficum, vitem, oleam, ſegetes. Addit oves & armenta. In omnibus ſtragem prævidet, & vivida phraſi deplorat. Orientalis metaphoræ exemplum eſt *mentietur opus olivæ*, pro quo latinus diceret, oleæ ſpem fallent; ſcilicet ob incurſionem hoſtilem, quæ tollet omnia, & inter cætera etiam impenſam olivis operam fruſtrabitur. Locus ſimilis habetur in Oſea cap. 9. v. 2. ותירוש יכחש בה׃ *Vinum mentietur ei*: i. e. vinum deficiet. His cognitis בכזיב Gen. 38. 5. defendimus recte verti in Vulgata: *deſiit parere*, etſi Septuaginta & Chriſtiani hebraizantes paſſim de nomine loci interpretentur, dicantque uxorem Judæ Chananæam edidiſſe prolem tertiam, & ultimam in urbe

urbe aut oppido Cheziv ſeu Chasbi. Verum defendi omnino poteſt, & debet Vulgata, cum vocabulum בכזיב facillime deduci poſſit ab radice hebraica notiſſima כזב mentitus eſt, ita, ut ſignificet mendacium, & metaphorice quemlibet defectum. Fefellit ergo Chananæa uxor ſpem mariti Judæ, & parere deinceps deſiit: etſi hic pariendi *defectus* fortaſſe in ipſum potius Judam a Moyſe refertur, cum in Hebraico Nominativus היה ad virum referatur, non ad uxorem. Ad verbum diceres: *& fuit ipſe in defectu, dum pareret illa eum*, i. e. filium tertium. Latino more: defecerunt liberi Judæ, fefellit eum ulterioris fertilitatis ſpes, cum uxor Selam peperit. Sic etiam labori parcetur ædificandi novam urbem: quis enim uſquam urbem aut oppidum Cheziv, aut Chasbi vidit vel legit? Præſtat igitur fictum hunc locum prætermittere, & Vulgatæ potius adſtipulari, ne & ipſi בכזיב ſeu in mendacio deficiamus.

ואני ביהוה אעלווה אגילה באלהי ישעי׃

V. 18. *Ego autem in Domino gaudebo; & exultabo in Deo JESU meo*. Hebraice, in Deo ſalutis meæ. באלהי ישעי Senſus litteralis de Deo ſeu Divina Natura, unde omnis ſalus in homines emanat. Senſus Allegoricus de Christo ſalutis Reparatore. Optime tamen in Vulgata re-

 tine

tinetur nomen hebraicum, & dicitur *in Deo JESU meo*, ut illud nomen legentibus potissimum proponatur, *quod est nobis amicius, & dulcius nominare*, uti de hoc loco S. P. Augustinus animadvertit Lib. 18 de civ. D. c 32 Puris hominibus nomen hoc *JESU*, *& Salvatoris mundi*, in Lege antiqua assignatum legimus præcipue duobus. *Jehoschya* quidem, præter unum & alterum minus celebrem, Imperator Josue dictus est, nobilissimo mysterio, quippe qui post Moysis Legislatoris mortem in terram promissam populum introduxerit: sicut deinde JESUS Redemptor, extincta lege, quæ ad cœlestem patriam perducere hominem non poterat, in eam nobis viam aditumque aperuit. *Salvator* autem *mundi* Gen. 41. v. 45. dicitur Joseph Ægypti Prorex, illustris & ipse typus Christi, qui frumentum electum, & Panem Dominicum nobis in Sacrosancta Eucharistia præbet, & a Patre divino toti ejus imperio cum summa potestate præpositus est. Errorem tamen Vulgatæ objiciunt, qui eam authentiam non agnoscunt. Negant enim Josephi titulum seu nomen a Pharaone ipsi impositum צפנת פענח ullo modo significare Salvatorem mundi. Profecto non levis est in hoc loco difficultas, interpretibus aliis alio abeuntibus. Dicta vocabula multi hebraica opinati sunt, quod tamen ne-

neque ſatis veriſimile in hiſtoria eſt, neque cum linguæ ſanctæ proprietate conſentit. Multo rectius Athanaſius Kircherus ea verba eſſe Coptica ſeu Ægyptiaca affirmavit, & in Prodromo Copto c. 5. multis demonſtravit: quem ſi Renaudatus legiſſet, nunquam negaſſet Septuaginta Interpretum Ψοντομφανεχ in lingua Coptica reperiri, nec eandem opinionem ampliſſimo Calmeto perſuaſiſſent. Verum titulus hic Copticus Salvatorem mundi non ſignificat, ſed revelantem arcana: in qua explicatione etiam hebraizantes cum Coptis conveniunt. Ex quo etſi confici videatur, Vulgatam ab utraque lingua deſtitui, nobis tamen ratio nequaquam deeſt, eam ab errore liberam & immunem aſſerendi.

יהוה אדני חילי וישם רגלי כאילות ועל במותי ידרכני למנצח בנגינותי׃

V. 19. *Deus fortitudo mea: & ponet pedes meos quaſi cervorum, & ſuper excelſa mea deducet me victor in pſalmis canentem. Excelſa mea* ſunt montes Judææ, de quibus Propheta ipſe:

ועל במותי ידרכני למנצח בנגינותי׃

Poſtrema hæc duo vocabula in Pſalmis celebria ſunt, & ab aliis aliter exponuntur. למנצח vulgo *in finem* interpretantur: quod ex hebraico *Victori*, ſeu *Præfecto*, nimirum Muſices, interpretandum cenſemus. בּיניות autem ſunt carmi-

 na

na comitante aliquo instrumento Musico. Cum toto igitur Cantico versiculus ultimus ita consentit, felicem gentis suæ reparationem post ruinas vaticinans. Deus Dominus fortitudo mea, & populi mei: ille pedes nostros in reditu e captivitate Babylonica confirmabit tanquam cervorum aut cervarum: ille me (totius enim gentis suæ nomine loquitur Propheta) deducet super patriæ meæ montes: cui ego vicissim, ut glorioso victori, Epinicium modulabor. Canticum hoc totum ad Christum gentis humanæ Liberatorem, & hostes in cruce vincentem transferre non erit difficile in sensu allegorico, postquam litteralis ad liquidum perceptus est.

§. XV.

Usus Poeseos Sanctæ publicus. Specimen e Cantico: Magnificat.

Ab usu privato ad publicum transeo, qui in sacra eloquentia occurrit, cum ad populum in concione dicendum est. Specimen, quoniam ex hebraico paulo ante datum est. nunc e syriaco petamus, e Cantico nimirum *Magnificat*, quod contra Joannem Gersonem, qui proprio tractatu hoc divinum carmen persecu-

tus

tus eſt, omnia alia magis attendens, quam linguas primævas, a Virgine Prophetide ſyriaco ſermone pronunciatum, ſicuti etiam nunc in Bibliis Polyglottis, & omnibus Novi Teſtamenti editionibus ſyriacis extat, defendimus. Catena concionum e decem Cantici verſibus in decem conciones parthenias, ſive feſtorum, ſive menſium, pro cœtibus partheniis ſit.

Verſ. 1. *Magnificat anima mea Dominum*. Syriace anima mea & apud S. Lucam ἡ ψυχή μȣ, ſyriſmus eſt ex hebraiſmo transfuſus, cujus plurima in lege veteri, & non nulla in lege nova exempla extant: uti Gen. 27. 4. *Benedicat tibi anima mea*. Gen. 19. 20. *Vivet anima mea*. Pſal. 77. 18. *Tentaverunt Deum in cordibus ſuis, ut peterent eſcas animabus ſuis*. Ad Hebr. 10. 38. ἐὰν ὑποςείληται (δίκαιος) ȣ̓κ εὐδοκεῖ ; ἡ ψυχή μȣ ἐν αὐτῷ. Et alibi. Verus igitur ac proprius ſenſus eſt: Magnifico ego Dominum. Qua vero ratione magnificare homo Deum poſſit, cujus infinita cum ſit magnitudo, incrementum capere nullum poteſt? duo ſunt modi, quibus id intelligere licet: ſi Dei magnitudinem ex ejus beneficiis metiamur, & prædicemus: ſi parvitatem noſtram coram ipſo agnoſcentes, eum extollamus.

Propoſitio. Ex meris hominibus nemo Deum magis, quam divina Parens magnificavit. 1.

Quia

Quia nemo magis magnitudinem divinam ex acceptis majoribus beneficiis prædicavit . 2. Quia nemo ſe magis coram Deo , & majore ex faſtigio demiſit .

V. 2. Latine & græce eſt: *Et exultavit ſpiritus meus in Deo ſalutari meo* . Quod aliqui voces *anima mea & ſpiritus meus* ſubtiliter inter ſe dividant , ac opponant , animam appellantes partem animi naturalem , ſpiritum vero ſupernaturalem ; acutius eſt , quam ſolidius . Naturalis Orientalium ſtylus ab hoc genere explicationum longe diſſidet , *& ſpiritus meus* haud ſecus ac in priore verſu *anima mea* , ſimpliciter ſignificat : Ego . Verba ſyriaca ad litteram ſic ſunt interpretanda : *Et gaviſus eſt ſpiritus meus* , i. e. Ego gaviſa ſum , *in Deo vivificante me* . Exultat Maria in *Deo ſalutari* , gaudet in *vivificante ſe* . Vita animæ a Chriſto tribuitur per gratiam, dum in via ſumus ; ſalus , cum ad patriam pertingimus . *Propoſitio* . Cauſa noſtræ lætitiæ, & exemplum eſt Maria . 1. Propter Deum vivificantem nos . 2. Propter Deum ſalvantem nos.

V. 3. *Quia reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes* . Quæri hic ſolet , humilitatem an Virgo ſancta intelligat de ſua tenuitate ſeu exiguitate,

an

an de virtute modeſtiæ, quam chriſtiano vocabulo *humilitatem* appellamus. Ad fontes eundum eſt, ut in re omni ambigua. Græcum vocabulum ταπείνωσιν utrovis trahi poteſt. Sed ſyriacum במוככא clariſſime ſignificat tenuitatem non ſolum in hac lingua, ſed etiam in radice hebraica: nam & hebræis מכך & מוך paupertatem ac tenuitatem indicant. Quod & rationi multo magis conſentaneum eſt in Virgine modeſtiſſima, ut non virtutem humilitatis prædicare de ſe, ſed potius exiguitatem ſuam objicere, & nihili facere voluiſſe cenſenda ſit. Itaque in hoc ipſo verſiones antiquiſſimæ, gallica, italica, hiſpanica, anglica, omneſque hoc loco parvitatem, paupertatem, locum infimum, verbo humilitatem latino prorſus ſenſu acceptam repræſentant: quibus & germanicæ emendatiſſimæ accedunt.

Occaſio effundendæ eruditionis Eccleſiaſticæ per omnia ſæcula, & per omnes gentes: utrumque enim per *omnes generationes* intelligi poteſt. *Prop.* Gloria Beatiſſimæ, per omnia tempora, omneſque gentes. 1. Omnia ſæcula, omneſque populi admirantur *humilitatem ancillæ*. 2. Omnia ſæcula & omnes poupli ſentiunt potentiam Dominæ, *& beatam dicunt*.

V. 4. *Quia fecit mihi magna, qui potens eſt, & ſanctum nomen ejus*. Significantius in græco di-

co dicitur μεγαλεια , & in ſyriaco magnifica , magnalia ; ut & *potens* magis per ſyriacum exprimitur . Illud etiam obſervatu dignum, quod pro dativo *mihi* & græco *μοι* ſyriaca habent *apud me*; ſcilicet in me, intra me : per quod indicatur arcaniſſimum Incarnationis myſterium . Duo igitur ſunt, per quæ ſummam Deus potentiam in Maria benedicta oſtendit , intra illam , & extra illam . Intra illam per Filii Incarnationem; extra illam per ſui nominis ſanctificationem. *Prop*. In nulla creatura pura potentiam ſuam magis declaravit Omnipotens, quam in Maria. 1. Non potuit in creatura pura ſublimius aliquid operari, quam Incarnationem Verbi, quod Deus eſt. 2. Non potuit per creaturam puram magis ſanctificare nomen ſuum, quam per Filium, qui Deus eſt.

V. 5. *Et miſericordia ejus a progenie in progenies timentibus eum*. Jucundiſſima quidem eſt, quæ nobis hic nunciatur *miſericordia*: ſed ſollicitos facit adjecta conditio, *timentibus eum*. *Prop*. Regnum divinæ miſericordiæ in Dei Matre. 1. Per illam Deus miſericordiam tamdiu promiſſam implevit; ſed profuturam tantum *timentibus eum*. 2. Per illam Deus miſericordiam tamdiu exſpectatam nobis impertiet; ſed obventuram tantum *timentibus eum*.

V. 6.

V. 6. *Fecit potentiam in brachio ſuo, diſperſit ſuperbos mente cordis ſui*. Non deſunt, qui interpretantur *mente cordis ſui*, de divinæ mentis conſilio, quæ rationes caſtigandæ ſuperbiæ in numerato habet: & ſi latina ſola reſpiciamus, eſt id vere ambiguum: cum verba illa *mente cordis ſui* tam ad ipſum Deum, quam ad ſuperbos referri poſſe videantur. Sed accidit hic, quod millies alibi, ut, quæ latina ſunt ambigua, illuſtrentur protinus, ubi ad primævas linguas recurritur, ſine quibus perſæpe falſitas pro veritate obrepit. In græco igitur, & ſyriaco, apertiſſime patet, ſenſum *cordis ſui*, non cor divinum, ſed ſuperbum cor humanum eſſe: eſt enim *cor eorum*, non *ejus*: *καρδίας αὐτῶν* & דלבהון Brachium divini Patris ex mente SS. Eccleſiæ Doctorum eſt Filius divinus. Potentiam in hoc ſuo brachio oſtendit maxime, dum rebelles ſibi ſpiritus in Chriſto vicit, & omnes eorum clientes toto orbe contra ſe fœderatos profligavit, ac debellavit. *Prop.* Virgo potens, caſtrorum acies ordinata. 1. Diſperſit per filium ſuperbos dæmones, & nos ad eandem victoriam juvat. 2. Diſperſit per eundem ſuperbas gentes dæmonibus ſervientes, & nos ad eandem ſuperbiam in nobis vincendam corroborat.

V. 7. *Depoſuit potentes de ſede, & exaltavit hu-*

humiles. In græco & syriaco habetur *de thronis*: *humiles* autem ex eadem radice in syriaco deducitur, quam supra vers. 3. indicavimus: ut proinde non virtutem eorum significet, qui potentibus in throno succedunt, sed tenuitatem, & abjectam vitæ conditionem. Ad hoc tamen litterali sensu ad tropologicum facilis & plana est via. Beatissimæ, sedi sapientiæ, ipsa Ecclesia tribuit illud elogium nobilissimum Sapientiæ increatæ Ecclesiastici 24. ubi inter alia v. 11. dicitur: *omnium excellentium, & humilium corda virtute calcavi*. *Prop.* Virgo sapiens fortunam regit excellentium & humilium. 1. Ipsa enim Deum precatur, ut excellentes excellentia abutentes deprimat. 2. Ipsa Deum precatur, ut humiles humilitatem agnoscentes extollat.

V. 8. *Esurientes implevit bonis, & divites dimisit inanes*. Esurientes ab interpretibus intelliguntur Israelitæ, quos Deus implevit bonis, dum in terram lacte & melle manantem introduxit, ex eaque Chananæos ingratos ejecit. *Prop.* Virgo Mater est terra promissa, terra sancta. 1. Fructus terræ hujus beatissimæ dantur esurientibus, i. e. desiderantibus. 2. Subducuntur ingratis, i. e. male utentibus.

V. 9. *Suscepit Israel puerum suum recordatus misericordiæ suæ*. In duas hic sententias discedunt

dunt interpretes, quorum alii cum Euthymio locum ſic exponunt: Auxiliatus eſt Iſraeli puero ſuo, ut recordaretur miſericordiæ ſuæ. Alii ſimplicius, & ad Vulgatæ mentem accommodatius: Ideo ſuſcepit Iſraelem, naturam humanam ex hac gente aſſumendo, quia miſericordiæ & promiſſi fœderis recordatus eſt. Syriacum utrinque trahi poteſt: adjuvit Iſroiel ſervum ſuum, & recordatus eſt miſericordiæ ſuæ. Vav illud ante verbum דכר non tantum particulam latinam *&*, ſed ſæpe etiam *quia* ſignificat. *Prop.* Maria eſt unio Dei & hominis: 1. Per ipſam ſuſcepit Deus naturam noſtram, quia recordatus eſt miſericordiæ antiquæ. 2. Per ipſam impertivit Deus miſericordiam novam, quia ſuſcepit naturam noſtram.

V. 10. *Sicut locutus eſt ad patres noſtros Abraham & ſemini ejus in ſæcula.* In græco & latino Abraham, ejuſque poſteritas, dativo caſu efferuntur, per quod diſcrepant a præcedentibus *ad Patres noſtros*: quo circa parentheſi opus eſſe non pauci cenſuerunt. At in ſyriaco plana ſunt omnia & æqualia, cum ter repetatur particula עם *cum*. Locutus eſt, promiſit firmiter; nam דמַלֵּל eſt in forma *Pael* ſignificante intenſionem; cum Patribus noſtris, cum Abraham, & cum ſemine ejus. Sicut Abrahamo,

mo, aliiſque ante, & poſt ipſum Patribus, Liberatorem Meſſiam promiſit, ita & Matrem præmonſtravit, ſine qua ille naſci non poterat. *Prop.* Effigies Matris divinæ per omnia ſæcula ſuperiora. 1. Effigies Marianæ pulcritudinis 2. benignitatis. 3. fortitudinis. Ubi occaſio ampliſſima ſe explicat Mariana decora ſub Hevæ & Rachelis, ſub Rebeccæ & Eſtheris, ſub Deboræ & Judithæ imaginibus, cæteriſque illuſtrium fœminarum figuris ex lege vetere repetendi.

§. XVI.

Specimen aliud e Psalterio.

AD ſacras orationes ſumme idoneum eſt Pſalterium, non tantum quia innumera ex eo teſtimonia ſuppetunt, confirmandæ, & exornandæ veritati aptiſſima; ſed etiam quia ipſum dicendi argumentum, ſeu concionis materia e Pſalmo quolibet ſumi utiliter, & eleganter poſſet. Speciminis loco ſit Pſalmus 92. ad mentem R. P. Thomæ le Blanc, qui analyſin cujuslibet Pſalmi ceu σκελετον lectori proponit. E dicto igitur Pſalmo 92. in feſtum Chriſti in Cœlum aſcendentis, vel Dominicam proximam, fieri poterit.

Pro-

Propositio. Propheta Christum ascendentem spectat & prædicat

1 Gloriosum in se (1 ut triumphantem (2 ut fundatorem.

2 Mirabilem in Apostolis (1 Provincias nunc (convertentibus. (2 Posteritati in futurum consulentibus.

Totum hunc ordinem servata ipsius versiculi serie contexere licebit, ut in schemate R. P. le Blanc omnium oculis subjicitur. Si cui ad hunc ipsum modum alios quoque Psalmos vertere placuerit, vel e solo Psalterio annona in triennium suppetit, CL Psalmis, quorum aliqui prælongi sunt, & in duas conciones dividi possunt, in dies Dominicos trium annorum abunde sufficientibus.

§. XVII.

AN SOLUS DAVID PSALMORUM OMNIUM AUCTOR SIT.

COronidem huic dissertationi imponat quæstio celebris, & ad Poesin hebraicam vel maxime pertinens, solusne David Rex totius

 Psal-

Psalterii auctor sit, an alii quoque in ejusdem libri & laudis partem veniant. Utrius sententiæ patroni sint potiores, longum foret hic disputare, imo & invidiosum. Ratione autem si agendum est, vel potius quia agendum est, argumenta hæc proferuntur. Qui soli Davidi universum Psalterii librum vendicant, his fundamentis nituntur,

I Certum est ex Act. cap. 4. v. 25. & ad Hebr. 4. v. 7. Psalmum secundum & nonagesimum quartum, hebr. 95., esse auctoris Davidis, etiamsi in hebraico nomen ejus in titulo non præferant: ergo & reliqui Psalmi ejusdem esse possunt, etsi nomen ejus in titulo non exprimatur. Sed argumentum hoc nequaquam efficit, quod solius Davidis Patroni quærunt. Nam primum, quod esse potest, non ideo semper est. Deinde multi sunt Psalmi, qui Davidis ne quidem possunt esse, cum non sint ἀνεπίγραφοι, sed aliorum auctorum nomina in titulis præscripta habeant: de quo paulo post. Interim contrarium potius ex hac ratione elicitur. Quis enim Psalmum 2. & 94. hebr. 95. tribuere Davidi auderet, nisi novum Testamentum eos Prophetæ Regio vindicaret? Ergo ubi novum Testamentum silet, hoc ipso nullus nobis judicandi locus relictus est.

II. Georgius Heserus inclytus Psalmorum in-

interpres hoc argumento movetur, quod a se inventum maximi ipse facit: si Christus & Apostoli nullum alium auctorem Psalmorum nominant præter Davidem, nullus alius fuit: atqui nullum alium præter Davidem nominatum legimus: itaque penes Davidem sola Psalterii gloria relinquenda est. Sed hæc argumentandi ratio si sufficit, expungendi sunt e canonicorum librorum catalogo omnes illi, quorum Christus & Apostoli nominatim non meminere. Proinde divinæ Paginæ Sophonias, Baruch, & Abdias inter Prophetas, Ecclesiastes & Cantica inter Sapientiales; liber Judicum, Tobias, Esther, Ruth, ac Judith inter Historicos adimendi forent. Quod cum nefas sit cogitare, manifestum fit, certos quidem esse auctores, quos Christus & Apostoli nominatim prodiderunt; non tamen ideo excludi eos, quos tacuerunt.

III. David 2. Samuelis 23. v. 1. dicitur *egregius Psaltes Israel*, & 2. Paralip. 7. v. 6. narratur, cantata esse a Levitis carmina, *quæ fecit David*. Idemque repetitur 1. Esdræ 3. v. 10., & 2. Esdræ 12. v. 35. Equidem fuisse egregium Psalten summopere & ego contendo; solum fuisse Psalten, neque Samuelis libri, neque Paralipomena, aut Esdras usquam affirmant. Narrat & illud Scriptura de Davide, pastori-

tiam fecisse, & post foetantes ingressum esse: num ideo solum fuisse Davidem dicemus, qui oves ad pastum eduxerit, & foetas secutus sit?

IV. Concilium Carthaginense III., & Tridentinum Davidi totum Psalterium tribuunt. Imo non tribuunt, sed *Psalterium Davidis* inscribunt, in quo ne quis hallucinetur, & has duas inscriptiones ejusdem valoris esse putet, omnem dubitationem eximit Card. Sfortia Pallavicinus in historia Conc. Tridentini, quam ex ipsis actis primævis castelli S. Angeli auspiciis Rom. Pontificum edidit. Is ergo l. 6. c. 14. n. 5. ita narrat: cum de decreto librorum Canonicorum ageretur, & multi Davidis Psalterium scribi vellent, vicit tamen plerorumque Patrum sententia, jubentium *Psalterium Davidicum* appellari, ne quis in errorem induceretur, & definiri a Concilio crederet, solius Davidis omnes Psalmos esse. Davidicum autem appellarunt, ut dignosci liber posset, nomine ducto ab illo potissimum scriptore, cui Psalmi quam plurimi deberentur.

Pro altera vero sententia, quæ præter Davidem alios etiam auctores Psalmorum statuit, hæ rationes militant.

I. Hebræorum Doctorum consensus: quorum in hoc negotio auctoritas momenti maximi esse debet: imo qui soli hoc antiquitatis de-

po-

poſitum veluti per manus tradere, & ad nos uſque tranſmittere potuerunt. Suſpicioni tunc tantum patet Hebræorum narratio, cum res vel per ſe ipſam fabuloſa eſt, vel Hebræorum refert, aliquid in rem ſuam comminiſci, quorum tamen neutrum in præſenti locum habet.

II. Ideo Davidi Pſalmos multos tribuimus, quia ejus nomen in fronte inſcriptum gerunt: ob eandem rationem Pſalmos quoſdam Aſapho, Moyſi, Ethani Ezrahitæ, aliiſque aſſignare cogimur, utpote quorum nomina in eorum veſtibulo leguntur. Refragantur quidam, tum latini ſermonis, tum etiam græci & hebraici ambiguitate decepti: cum enim legant in Vulgata *Pſalmus ipſi Aſaph* Pſal. 80. *Filiis Core*, Pſal. 83. 84. & aliis; & in græco articulus dativi τῷ, atque in hebraico particula לְ & לִ ante illorum nomina ponatur, de quibus hæc controverſia agitur: eos non auctores eorundem carminum, ſed Muſicos tantum eſſe putant, quibus cantandi hi Pſalmi a Davide ſint traditi. Verum ſi ita eſt, latino ſermone *ipſi David* ante Pſalmos 92. 93. 94. 95. 97. 98. 100. 102. 103. 137. 144. *& huic David* ante 96. legitur, & in græco dativi articulus τῷ ac in hebraico particula לְ præponuntur Davidis nomini: quo ipſo indicio plane convincimur, Caſum hunc dativum, ejuſque articulum græcum,

 mul-

multoque magis notam hebraicam , quippe quæ sæpissime genitivi index est, in Psalmorum titulis auctorem & Prophetam significare, non meros cantores, & citharœdos. Quare merito colligit divus Hilarius prologo in Psalmos: *Ex quo absurdum est Psalmos David cognominare, cum tot auctores eorum ipsis inscriptionum titulis edantur.*

III. Nominatim de Asapho divina historia narrat 2. Paralip. 29. v. 30. *Pracepitque Ezechias, & Principes Levitis, ut laudarent Dominum sermonibus David & Asaph videntis.* Hebraicus fons habet ואסף החוה conjunctis inter se Davidis & Asaphi carminibus. Neque satis attente legerunt illi, qui Asaphum duntaxat Prophetam eo sensu dictum volunt, quo Chonenias, & alii Musici passim aliorum prophetias vel decantarent, vel instrumentis musicis comitarentur; quod quam vere dicitur, tam male Asapho applicatur: non enim is Propheta aut hebr. נביא sed hoc ipso loco latine *videns* & hebr. החוה appellatus est, veluti metuente hagiographo, ne verum Videntem, & a Deo afflatum Prophetam in musicum, & alienæ prophetiæ Cantorem, increduli quidam posteri transformarent.

IV. Psalmo 71. hebr. 72. subjiciuntur verba hæc: כלו תפלות דוד בן ישי, quod latino more

more idem eſt, ac ſi dicatur: finis Pſalmorum Davidis. Sunt ergo præter Davidicos etiam alii Pſalmi, quos per hanc clauſulam ſeparare ab illis divinus Spiritus voluit, ne omnes Davidis eſſe crederentur. Quamvis enim poſt hos etiam Pſalmos non pauci Davidici hodie ſequantur, id tamen nihil obſtat quæſtioni præſenti, ſed indicio tantum eſt, ordinem eſſe turbatum, quacunque demum ratione id acciderit.

V. Antiquiſſima eſt Eccleſiæ regula, in Pſalmis tamdiu intelligi auctorem eundem, quamdiu novus in titulo non nominatur, ita ut ſequentes ad eum authorem ſint referendi, qui poſtremo loco indicatus eſt. Teſtis locupletiſſimus hujus conſuetudinis eſt D. Hieronymus Epiſt. 139., ubi cum de Moyſe dixiſſet, ejus plura eſſe in Pſalterio Carmina, hæc ſubjungit: *quod autem in pleriſque codicibus 98. habet titulum Pſalmus David, in hebraico non habetur, hanc habente Sacra Scriptura conſuetudinem, ut omnes Pſalmi, qui cujus ſint, titulum non habent, iis deputantur, quorum in prioribus Pſalmis nomina continentur*. Quæ regula unam tantum exceptionem habet, niſi aliunde argumentum evidens a conſuetudine hac diſcedere nos cogat: quemadmodum accidit in Pſalm. 94., qui cum ex S. Hieronymi regula Moyſi deberetur, ipſius

S. Scripturæ auctoritate ad Hebr. 4. v. 7. Davidi vendicatur.

VI. Si solus David Psalmos omnes condidisset, tribuere ei oporteret notitiam eventuum plurimorum, qui pluribus post eum sæculis contigerunt: imo totam fere suæ gentis historiam illi cognitam fuisse admittendum foret, cum nihil illustre aut perspicuum ab ipsius Davidis ætate usque ad templum secundum a Zorobabele ædificatum Hebræis acciderit, cujus mentio non alicubi in Psalterio fiat. Sic autem miracula sine omni necessitate multiplicantur, refragante Philosophia & Theologia hodierna, quæ ad Deum nequaquam confugiunt, quamdiu natura sibi sufficit, ac humano more fieri omnia & explicari possunt.

Cum ergo argumenta pro solo Davide Psalmorum omnium auctore parum aut nihil ponderis habeant; ea vero, quæ plures Psalmorum scriptores fuisse ostendunt, nihil difficultatis relinquant: standum omnino esse ab iis partibus videtur, quæ cum Hieronymo aliisque quam plurimis præter Davidem, Psalmographos plures agnoscunt. Et si subducere accurate calculos libet, Davidis sunt Psalmi 6. ultra 100.: reliqui 44. inter 7. Psaltas alios ita dividuntur, ut ad Asaphum 12., ad filios Core 11., ad Moysen 9., unus ad Ethanem, 5. ad Sa-

Salomonem, *6*. conjunctim ad Aggæum & Zachariam pertineant. Sic ergo & privatim sentiamus, & in suggestu publico a falsitate caveamus; *sciamus quoque errare eos, qui omnes Psalmos David arbitrantur*. S. Hieronym. Epistol. 139.

Sed ut aliquando finis sit, & dicta omnia in pugnum contrahantur, illud certum est, auctores omnes divinorum Carminum, sive intra, sive extra Psalterium, *Nobilitatem Poeseos Hebraicæ* præclare ostendere: cum ut Parte I. demonstratum est, & styli ornamentis excellant, & locos longiores habeant illustrissimos, & summos quosque profanorum Poetarum longo intervallo post se relinquant. *Natura* vero illorum carminum ea est, quemadmodum Parte II. disputavimus, ut ab auctoribus quidem certa metra sint usurpata, eadem tamen non supersint; etsi in illorum locum, siquis ita velit, substitui metra alia possint, sive Dithyrambus Pindaricus placeat, sive Jambo-chorei præferantur. Denique *Usus* præstantissimæ hujus Poeseos, quem Parte III. tractavimus, cum privatus esse cujusque potest, & in meditatione ad intelligendum, & in precibus ad psallendum & mente; tum etiam publicus, cum prodeundum in concionem est, & populus christianus vero ac solido verbo Dei pascendus;

dus: in utroque autem, ut erit quiſque a ſanctis, primævisſque linguis inſtructiſſimus, ita a periculo ſe alioſque decipiendi longiſſime aberit, atque efficiet, ut impleatur aureum illud dictum:

בכל נאהב יהוה
אחרי כן עמית׃

SUMMARIUM DISSERTATIONIS SIMULQUE THESES,

Quæ disputationi proponuntur.

EX PARTE PRIMA.

1 IN Libris Divinis ſcribendi genus eſt non modo nobiliſſimum, ſed etiam ornatiſſimum, & omnes elegantias complexum, quæcunque in linguas orientales cadunt. §. I.

2 Idque multo maxime in Libris Poeticis, nimirum Pſalterio, Jobo, Threnis, & carminibus omnibus. §. I.

3 Omnia etiam Poeſeos genera in Divinis Voluminibus ſuppetunt, ut nequidem Dramaticum prætermiſſum ſit, cujus ſpecimen παθητικωτατον nobis præbet שיר השירים Salomonis. §. I.

4 Imo & Idyllia ſeu Eclogas in Prophetia עמוס paſtoris Thecuani habemus. §. I.

5 Atque adeo Epigrammaticum in משלי שלמה proprie dictis. §. I.

6 Judicium de Nobilitate Poeſeos Biblicæ e tribus potiſſimum capitibus formari poteſt; e vocabulis ac ſententiis ſingulis; e loco aliquo longiore; ex eorum comparatione cum optimis profanorum. §. II.

7. Vo-

7. Vocabulorum & ſententiarum totam vim ac elegantiam e ſola Vulgata perſpicere nemo poteſt. §. III.

8 Itaque de Scripturæ ſtylo judicare perfecte non poterit, cui linguæ primævæ perſpectæ non ſunt. §. III.

9 Sic ex hebraico demum intelligitur, quid promittatur Pſalmo 19. verſu ult. *Satiabor cum apparuerit gloria tua*; nimirum non modo hominem cœleſti gloria ſatiatum iri, ſed ſimilem Deo fore, ut prima Joannis 3. verſ.2. dicitur. §. III.

10 Vere ſublime eſt, *Ipſe dixit, & facta ſunt*. Pſal. 148. v. 5.; quemadmodum & illud Geneſ. 1. v. 3.: *Dixitque Deus, fiat lux, & facta eſt lux*, vere ſublime eſſe cum Dionyſio Longino contra Danielem Huetium, alioſque RR. defendimus. §. III.

11 *Æthiopia præveniet manus ejus Deo*, Pſal. 68. v. 32., non modo elegantiam hebraici fontis non adæquat, ſed nequidem ſenſum efficit, qui ſine commentario intelligi poſſit. §. III.

12 Hebraicæ figuræ ac tropi a noſtro Interprete ſæpiſſime non ſunt expreſſæ. E. g. cum pro מגן apud nos ponitur adjutorium, aut protector. §. III.

13 Similes metaphoræ tum militares, tum aliæ, quas Vulgata non repræſentat, complures enumerantur. §. III.

14 *Menſurabiles poſuiſti dies meos*, Pſal. 39.v.6. a recentiſſimo Aſceta male exponitur, Deum a nobis in judicio rationes ſingulorum dierum repetiturum. §. III.

15 Viciſſim in linguis primævis clarius ponitur aliquando vocabulum proprium, quam in latina tranſlatum: ſic ubi nos habemus *ſortes meæ* Pſal. 31. v. 16. in hebraicis, chaldaicis, arabicis, & æthiopicis, pro ſortibus leguntur *tempora*. §. III.

16 Mentiri Pſal. 17. v. 46. idem eſt ac *ſervire*. At Pſal. 81. v. 16. *inimici Domini mentiti ſunt ei*, ſenſu proprio dicitur. §. III.

17 Pſal. 51. v. 6. *Ut vincas cum judicaris*, ſine orientalium linguarum ope dignoſci non poteſt, an activum intelligendum ſit, an paſſivum. §. III.

18 Pſal. 59. v.12. ſolius latinitatis peritus nunquam determinabit, cujus oblivionem David recuſet. §. III.

19 Pſal. 42. v. 2. inter latina exemplaria dijudicare debent linguæ primævæ, an *Deum fortem vivum*, an *fontem vivum* legendum ſit. §. III.

20 Ibidem fabuloſa eſt eorum interpretatio, qui cervum æſtuare ſiti dicunt, poſtquam ſerpentes devoraverit. §. III.

21 *Specie tua*, & *pulchritudine tua* in Epitha-

la-

lamio non pertinet ad ſponſum, ſed ad gladium, ut ex hebraico perſpicuum fit. §. III.

22 Ex eodem Epithalamio infirmum argumentum pro Chriſti divinitate petunt illi Theologi, qui legunt, *unxit te, o Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis*: repugnant enim linguæ primævæ. §. III.

23 *Vadam ad portas inferi* in Cantico Ezechiæ a piiſſimo Aſceta male ad meditationem pœnæ æternæ trahitur. §. III.

24 *Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum, poſtea acceleraverunt*, Pſal. 15. v. 4. non de malis & ærumnis a Propheta dictum eſt, ſed de idolis. §. III.

25 Forma Piel in Vulgata perſæpe non eſt expreſſa, ac proinde vis, & ἐνέργεια ſententiæ latinis lectoribus non apparet. §. III.

26 Singularem notam meretur verbum דבר, cujus intentio pielica immerito hactenus a pleriſque neglecta eſt. §. III.

27 Anna in ſuo Cantico nequaquam de humanis ſcientiis cecinit: *Deus ſcientarium Dominus eſt*. §. III.

28 Neque humana conſilia, ſed divina intellexit Anna, cum addidit: *Et ipſi præparantur cogitationes*.

29 Male a quibuſdam eodem loco ex hebraico ſenſus negativus exſculptus eſt. §. III.

30 Sa-

30 **Salomonis Pſalmos a Cerdano latine verſos, etſi hebraicum ſtylum ubique ſapiunt, nihi-** lominus inter libros apocryphos collocari par eſt. §. III.

31 In illuſtriſſimo elogio vocis divinæ Pſal. 29. ſenſus litteralis ex proprietate linguæ hebraicæ non eſt de Deo loquente, ſed de tonitru ac fulmine. §. IV.

32 Eodem loco interpres noſter non commiſit errorem grammaticum, cum ſcripſit, *vox Domini præparantis cervos* genere maſculino §. IV.

33 In hypotypoſi ſenectutis Eccleſiaſtæ ultimo v. 2. voces illas *ſol & lumen* ſola figura hebraica hendiadys recte explicat. §. V.

34 Eadem hendiadys in principio Bereſchith admittenda eſt לאתת ולמועדים *ibid.*

35 Imo & in N. Teſtamento Matt. 24. v. 31. locum de Angelis ante judicium extremum venturis *cum tuba & voce magna* hendiadys recte interpretatur, præſertim ſi conferatur ſyriacum עם שיפורא רבא *ibid.*

36 In deſcriptione equi celebratiſſima apud Jobum c. 39. v. 24. *ſorbet terram* non ſignificat equum veſci gleba aut pulvere. §. V.

37 Sermones amicorum Jobi, etſi eandem ſtyli ſublimitatem habent, quam cæteræ libri partes, tamen de fide non ſunt; ne illa quidem

Eli-

Eliphazi ſententia Job. 5. v. 13., quam D. Paulus adoptavit 1. Cor. 3. v. 19. §. V.

38 Canticum Deboræ oſtendit falli eos, qui Siſaram Jahelis clavo terræ affixum putant. §. V.

39 Filii Titanis fabuloſi non obſtant ſanctitati Judithæ in ejus Carmine, & ejus characteri non magis adverſantur, quam veritatem lædunt ea, quæ ad Holofernem, ejuſque milites loquitur: nullum enim in illis omnibus mendacium reperiri poteſt. §. V.

40 Παραλλήλα Poetarum græcorum oſtendunt cedere illos hebraicis. §. VI.

41 Romanis quoque Poetis iidem palmam præripiunt. §. VII.

42 *In ſole poſuit tabernaculum ſuum*, Pſal. 18. v. 6. hypallage eſt, per ſolam latinitatem nunquam ſatis deprehendenda. §. VII.

43 Quoties *flumen* intra Judææ limites nominatur, per hebraiſmum Euphrates intelligendus eſt. §. VII.

44 *Filium hominis* Pſal. 79. v. 18. Meſſiam intelligimus, qui hoc ipſo nomine ſe in Evangelio ſæpiſſime appellat; eo tamen Matrem Virginem indicari omnino negamus. §. VII.

EX

45 Certum eſt, Joſephum & Philonem Hebræum, Origenem quoque, & Euſebium, metra in S. Bibliorum carminibus agnoviſſe. §. VIII.

46 Multo clariſſimum vero id eſt de s. Hieronymo, qui pluribus ſuorum operum locis id diſerte affirmat, nec metra tantum deſignat ac notat, ſed ipſos etiam pedes ſingillatim appellat, monetque adhiberi alios pedes, non earundem ſyllabarum, ſed eorundem temporum. §. VIII.

47 Quapropter reverentia tantis viris debita non videtur permittere, ut metra in hebraico negentur. §. VIII.

48 Neque argumentis ampliſſimi Aug. Calmeti tantum ponderis ineſt, ut auctoritatem tam gravem elidant. §. VIII.

49 Contra Juſtum vero Scaligerum, qui ipſam ſermonis hebraici naturam repugnare omni metro ait, contrarium evidenter demonſtrari poteſt. §. VIII.

50 Verba illa Pſal. 144. *Fidelis* &c. etſi in hebraico deſint, recte tamen in Vulgata legi, non ſolum ex græcis, arabicis, & æthiopicis, ſed etiam ex ipſo hebraico manifeſte oſtendi poteſt. §. VIII. Viciſſim redundant

versus 3. in Psal. 13., nec tamen ideo reprehendi Vulgata potest. §. VIII.

51 Summis quibusque Poetis omnium gentium injuriam inferunt, qui dicunt omnia affectatione & ampullis plena esse, quæ pedibus ligata sunt. §. VIII.

52 Genera illa metrorum, quæ veteres in Jobo, Threnis, aliisque partibus Scripturæ commemorant, hodie in iisdem non supersunt, etiamsi præter Schevà quinque puncta brevia recipiantur. §. IX.

53 Multo minus, si puncta 10. longa esse affirmentur. §. IX.

54 E græcis, latinisque metris nullum genus Hebræo aptius, maxime in hypothesi punctorum 10. longorum, quam spondaicum: quod tamen enodandæ huic difficultati non est idoneum. §. IX.

55 Qui pronunciant Gilead, Midian, Simson, &c. cum Hebræis non conveniunt melius, quam qui Galaad, Madian, Samson &c. dicunt: imo hæc nostra cum hebraico fonte multo melius consentiunt, quam illa. §.IX.

56 Vatabli industria, Victorii affectatio, Meibomii gloriatio, in hoc negotio posteritatem non juverunt. §. X.

57 Herberti exempla non conficiunt id, quod affirmat. §. X.

58 Sy-

58 Syſtema Gomari ex omni parte ruinoſum, & nullius firmitatis eſt. §. X.

59 Nihilo melius cenſendum eſt Syſtema Rhythmicum, ex Bibliotheca Gallica Univerſali petitum. §. X.

60 Duæ tamen viæ ſunt aliæ, per quas ad metra perveniri in Carminibus Scripturæ hebr. poſſit; & prima quidem per odas Pindaricas, vel ſiquis ita nominare malit, per Dithyrambum perpetuum. §. X.

61 Altera vero per Jambochoreos continuos, longiores, aut breviores. §. X.

62 Uterque hic modus longe plus probat, quam quiſquam velit. §. X.

EX PARTE TERTIA.

63 Prima cura habenda eſt ſenſus litteralis, præſertim in Poeticis, in quibus ille difficilius deprehenditur. § XI.

64 Sæpe diverſi ſenſus unius loci re ipſa non differunt, ut נשקו בר Pſalm. 2. v. 12. §. XI.

65 Per *αναβάθωον* facile inter ſe conciliantur expoſitiones, quæ in ſpeciem longe inter ſe diſcrepant. §. XI.

66 Qui nulla fontium analyſi valent, & ſolis interpretibus fidunt, de vero ſcripturæ ſenſu raro ſecuri eſſe queunt. §. XI.

67 Nulla in Scripturis est ταυτολογία. §. XII.

68 Neque in Theographorum carminibus admittenda est illa ταυτοστιχία, ad quam multi confugiunt. §. XII.

69 Figura repetitionis nullo modo peculiaris est Hebræis in carminum hemistichiis, sed communis omnium gentium temporumque Poetis. §. XII.

70 *Scutum & Clypeus* apud Jeremiam, *gaudium & lætitia* pœnitentis Davidis, *Sacrificium & oblatio*, *audi & inclina aurem tuam*, nequaquam sunt Tautologiæ. §. XII.

71 In toto Ps. 119., in quo idem perpetuo sensus videtur regnare, nullum est hemistichium ullius versiculi, quod mera sui comparis repetitio sit. §. XII.

72 Merito D. Hieronymus sensum commaticum acerrime reprehendit. §. XIII.

73 Sensum *vere accommodatitium* exempla summorum virorum, & ratio ipsa confirmant, frustra abnuntiantibus criticis. §. XIII.

74 At sensum *mere accommodatitium*, qui non litterali, sed solo excogitantis arbitrio nititur, omnino rejicimus. §. XIII.

75 Talia sunt: *Trium tibi datur optio*, de eligendo e tribus Antistite; *Domus discalceati*, de S. Joanne a Cruce: *Quartus frater*, de Principe Regio, quarto loco in lucem edito;

to ; *dirumpamus vincula eorum ;* de mundi vanitatibus, & honoribus. §. XIII.

76 Poteſt unus ſcripturæ locus continere ſenſus duos æque primarios, ſeu æque a Spiritu S. intentos; imo etiam tres, ut in illo היום ילדתיך Pſal. 2. v. 7. §. XII.

77 Uſus Poeſeos Hebraicæ privatus, tum in Carminum ſacrorum intelligentia, tum in precibus, ex obſcuris & aridis facit lumine & ſucco plena. §. XIV.

78 Canticum Habacuc intelligere, & cum ſolatio ſolido recitare nequit lector tantum latinus, qui e. g. neſcit, quid ſit: *audivi auditionem, cornua in manibus, pelles Madian, fluvios ſcindes terræ, populum accinctum noſtrum*, aliaque. §. XIV.

79 Recte in Cantico Habacuc Vulgata omiſit illud, *in medio duorum animalium cognoſceris.* §. XIV.

80 In eodem Cantico latinus interpres elegantiam רשף aſſecutus non eſt. §. XIV.

81 *Caput de domo impii* Hab. 3. v. 13. non eſt Nabuchodonoſor, ſed Pharao; neque *Chriſtus* ibidem eſt Sedecias, ac ne Cyrus quidem. §. XIV.

82 *Mentietur opus olivæ* idem eſt loquendi modus, qui Gen. 38. v. 5., ubi בכזיב bene explicatur a Vulgata *parere ultra ceſſavit*, quin no-

nomen loci comminiſci opus ſit. §. XIV.

83 צפנת פנעח Gen. 41. v. 45., ſeu ψονθομφανηχ, ut Septuaginta ſcribunt, eſt nomen Copticum, fruſtra negante Renaudoto. §. XIV.

84 Neque copticum ψονθομφανηχ, neque Hebraicum צפנת פנעח ſignificat *Salvatorem mundi*: non tamen ideo errat Vulgata, dum *Salvatorem mundi* vertit. §. XIV.

85 Virgo Mater Beatiſſima Canticum *Magnificat* non hebraice, ſed Syriace, pronunciavit. §. XV.

86 *Anima mea & Spiritus meus* non ſignificant partem animi naturalem, & ſupernaturalem, ſed ſimpliciter more Syriaco & Hebraico idem ſunt ac *ego*. §. XV.

87 *Humilitatem ancillæ* in Cantico *Magnificat* non virtutem, ſed tenuitatem & abjectionem intelligi par eſt. §. XV.

88 *Diſperſit ſuperbos mente cordis ſui*, male interpretatur ille, qui mentem ſeu conſilium cordis divini intelligit: etſi enim eo trahi latinum pronomen *ſui* poteſt, in fonte tamen ſyriaco & græco liquidum eſt contrarium. §. XV.

89 Quamvis certum ſit, aliquos Pſalmos eſſe Davidis, qui ejus nomen in titulo non præferunt: non ideo tamen omnes Pſalmi eum auctorem habent. §. XVII.

90 Ar-

90 Argumentum a silentio Christi & Apostolorum petitum ab Hesero non est efficax. §. XVII.

91 Tridentinum adeo non patrocinatur soli Davidi Psalmorum omnium Auctori, ut potius contrariæ sententiæ faveat. §. XVII.

92 Longe probabilius cum Hebræis dicitur, alios quoque præter Davidem esse Psalmorum auctores. §. XVII.

93 Asaphum fuisse duntaxat Musicum, dici non potest: cum verus Propheta, & Psalmorum plurium auctor fuerit. §. XVII.

94 כלו תפלות דוד בן ישי est vera clausula, & finis Psalmorum Davidis. §. XVII.

95 Eodem jure, quo לדוד auctorem indicat, etiam לאסף & similes tituli idem significant. §. XVII.

96 Antiquissima Ecclesiæ regula est, Psalmorum auctorem intelligi eundem, quamdiu Epigraphe sequentium auctorem novum non nominat. §. XVII.

97 Amplissimi Calmeti exceptio ab Hieronymi regula necessario admittenda est, sed semel tantum in toto Psalterio locum habet. §. XVII.

98 Prophetiæ donum homini concessum nequaquam se extendit ad omnia tempora, & omnes eventus futuros. §. XVII.

99 Da-

99 Davidem in libro Pſalterii auctorem habent Pſalmi tantum 106. ʃ. XVII.

100 Reliqui 44. ab Aſapho, Moyſe, Ethane, Salomone, Filiis Core, Aggæo & Zacharia ſcripti ſunt, prout cuique in Pſalmorum titulis adſcribuntur. ʃ. XVII.

	ERRATA	CORRIGE
Pag. 76.	בך	כך
110.	lin. 6. Ad	Ab

ac ubi ס loco ם ac ב loco כ poſitum eſt.

FINIS